

Förtroendevalda, jämställdhet och den politiska vardagen på Åland våren 2023

"Jag tror det är nödvändigt att prata om den politiska vardagen. Ojämställdheten och det grova språket på sociala medier är inte bara ett problem för kvinnor utan också för män."
(Kvinna)

Denna översikt baserar sig på en enkätundersökning om de åländska förtroendevaldas vardag, deras upplevelser av jämställdhet i lagtinget och kommunpolitiken samt av möjliga trakasserier och hot riktade mot politiker. Svarsprocent blev 67 procent, då 236 politiker deltog, 108 kvinnor och 128 män.

De främsta resultaten sammanfattas här i korthet.

- Åländska politiker vill vara väl inlästa i sakfrågor, upprätthålla dialogen till väljarna och yttra sig i debatter. Kvinnor i lagtinget/som ministrar anger i högre grad än männen att det är viktigt att ställa upp för sitt parti (fyra av åtta partier leds av kvinnor).
- Nackdelarna med att vara politiker på just Åland är i första hand litenheten, 'alla känner alla', skvaller, utsatthet, att fattade beslut tas personligt, vänskaps- och svågerpolitik samt polariseringen.
- Fördelarna med att vara politiker på just Åland är i sin tur närheten, goda möjligheter att påverka, lätt att ta kontakt och få information samt lätt att 'göra sig ett namn'.
- Kvinnor i politiken oroar sig mer för att begå misstag än män. Kvinnor i lagtinget/som ministrar upplever högre krav och förväntningar än vad män gör och även större utmaningar med att kombinera familjeliv med det politiska uppdraget.
- Åsikten om vem som talar mera går i sär. Nästan två tredjedelar av kvinnorna i landskapspolitiken upplever att män talar relativt sett mera. Var femte man i landskapspolitiken upplever att kvinnorna talar relativt sett mer.
- Den mest upplevda formen av negativ maktutövning som berör alla grupper av politiker är att någon annan tar åt sig eller får äran för en idé eller ett förslag. Den näst vanligaste är att bli avbruten under ett möte.
- Undersökningen visar att kvinnor som politikergrupp på landskapsnivå upplever sig vara mer utsatta för kränkande behandling samt hot och hat på sociala medier än övriga grupper. Även utanför sociala medier beskriver en del av de åländska lagtings-/minsterkvinnorna en liknande bild, med trakasserier och kränkningar, dock i mindre omfattning än på sociala medier.
- Män som lagtingspolitiker upplever i högre grad än kvinnor att de blir osakligt bemötta av media.
- Kvinnors underrepresentation skapar en obalans i beslutsfattandet, och hot och kränkningar mot politiker kan undergräva demokratin på kort och på lång sikt.

Innehållsförteckning

Förtroendevalda, jämställdhet och den politiska vardagen på Åland våren 2023	1
1. Inledning.....	2
2. Uppdrag och avgränsningar.....	4
3. Undersökningens resultat.....	5
Bakgrundsuppgifter om respondenterna	5
Om förtroendeuppdraget och den politiska vardagen.....	7
Sociala manipulationer för att få eller bevara makt	12
Negativ maktutövning	14
Bemötande i massmedia, på sociala medier och i dagliga livet.....	16
Nackdelar och fördelar med att vara politiker just på Åland	20
Nästa val – och hemarbetet?	23
Övriga synpunkter på den politiska vardagen och jämställdhet	24
4. Jämförande analys.....	26
Kvinnor och politik på Åland – en historisk återblick	27
Åland idag – fortsatt ojämlikt politiskt inflytande	27
Goda påverkansmöjligheter som politiker, men högre krav på kvinnor	28
Erfarenhet av maktmanipulation, kränkningar och sexism – hur hantera det?.....	29
Massmediernas roll.....	30
Ålands Agenda för jämställdhet	30
Läget på Åland – och några inspel från våra grannländer	31
Behov av fördjupad kunskap	33
Referenser	34

1. Inledning

Den parlamentariska kommittén med särskild inriktning på ökad jämställdhet i lagtinget föreslog i sitt betänkande i januari 2023 att en undersökning om upplevelser av jämställdhet i lagtinget och en kartläggning av hot, hat och kränkningar som riktar sig mot politiker både på landskapsnivå och kommunalnivå skulle genomföras¹. Kommittén konstaterade att förutsättningarna för ett jämställt lagting kan förbättras genom att lyfta jämställdhetsfrågor gällande lagtingsarbetet.

Skillnaderna mellan begreppen jämlikhet och jämställdhet är bra att definiera inför arbetet. Jämlikhet definieras som alla individers lika värde och är nära förknippat med de mänskliga rättigheterna, det demokratiska samhället och rättssystemet. Jämställdhet mellan könen betyder att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Jämställdhet gäller alla områden i livet. Det politiska begreppet

¹ Ålands landskapsregering (2023), Betänkande från den parlamentariska kommittén med särskild inriktning på ökad jämställdhet i lagtinget

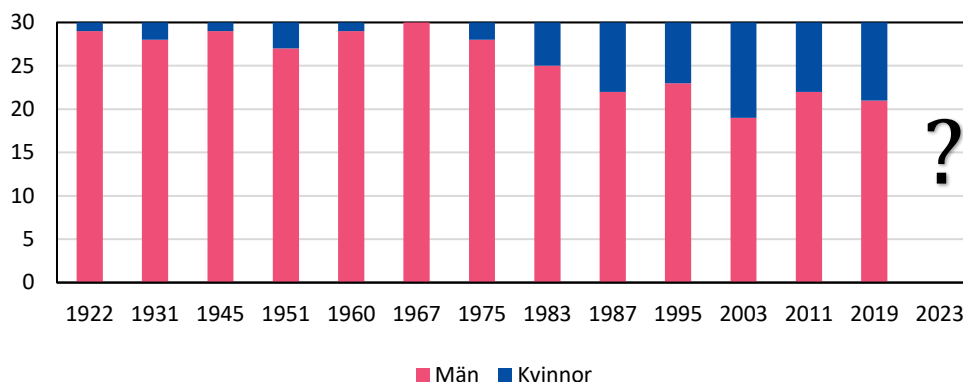
jämställdhet markerar jämlikhet mellan könen och att könen har samma värde. Det handlar inte enbart om jämn könsfördelning².

Mycket har hänt via lagstiftning och samhällsutveckling sedan finländska kvinnor i det ryska storfurstendömet fick rösträtt 1906. Samtidigt återstår en hel del arbete enligt Ålands landskapsregerings *Agenda för jämställdhet 2019-2030*. Agendan antogs 2019 och utgår från Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland. Agendan förtydligar arbetet för att uppnå det femte målet i FN:s globala hållbarhetsagenda (SDG5), att alla kvinnor och män, flickor och pojkar har samma makt, inflytande och möjligheter att påverka och forma sina liv och bidra till samhällets utveckling³.

Åland är en representativ demokrati vilket innebär att folket utser sina representanter i allmänna val. Den representativa demokratin bygger på principen att de folkvalda representerar folkets vilja och återspeglar sammansättningen i samhället.

Från och med det första landstingsvalet 1922 dominerades landstingets 30 platser av bönder, sjökaptener och personer från Mariehamn. Någon enstaka kvinna blev invald fram till 1983⁴, då antalet sakta började öka (se *Figur 1*). Sammanlagt har 37 kvinnor valts in direkt i landstinget/lagtinget under Ålands självstyrelsens första hundra år⁵. Antalet invalda män under de första 75 åren var 240⁶.

Figur 1. Antalet invalda ledamöter i Ålands landsting/lagting efter kön under ett urval av valår 1922-2019

Källa: ÅSUB

Fördelningen mellan kvinnor och män i den åländska befolkningen är så gott som jämn, medan andelen kvinnor bland de förtroendevalda fortsättningsvis är låg. Kvinnor har under de senaste 40 åren haft ett högre valdeltagande i samtliga lagtingsval⁷, men det syns inte i ett mer jämställt valresultat.

Det har tagit tid för kvinnor att nå de högsta politiska posterna på Åland. Först 2001 blev en kvinna talman och 2007 lantråd. År 2007 fick Åland för första gången en kvinna som riksdagsledamot. År 2009 var det kvinnlig majoritet i Ålands landskapsregering för första gången⁸. Kvinnor har varit valets röstmaget i sex val från 1987 framåt.

² Jämställdhetsmyndigheten. Vad är jämställdhet?

³ Ålands landskapsregering (2019), Agenda för jämställdhet 2019–2030

⁴ Svahnström, P (1998). Kvinnor och politik på Åland.

⁵ ÅSUB Statistik 2019:7. Lagtings- och kommunalvalet 2019.

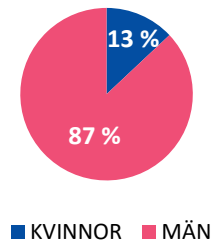
⁶ Svahnström, P (1998). Kvinnor och politik på Åland.

⁷ Ålands landskapsregering (2023), Betänkande från den parlamentariska kommittén

⁸ ÅSUB Publikation (2021). På tal om jämställdhet - Åland 2021.

När vi utgår från antalet invalda ledamöter i landstinget/ lagtinget under 100 år har kvinnor haft 13 procent av den lagstiftande makten och männen 87 procent.

Figur 2. Fördelning av den lagstiftande makten på Åland efter kön i procent baserat på antal direkt invalda ledamöter i landstings-/lagtingsvalen under perioden 1922-2019

Källa: ÅSUB

I lagtingsvalet 2003 invaldes 11 kvinnor – det högsta antalet hittills. 2019 sjönk kvinnornas andel av kandidaterna, rösterna och lagtingsplatserna. Invalda blev 9 kvinnor (30 procent) och 21 män (70 procent). Kvinnorna utgör en så kallad större minoritet enligt riksdagens definition⁹.

I kommunalvalet 2019 valdes 206 ledamöter in, 37 procent kvinnor, 63 procent män. I fem av sexton kommuner nådde man upp till fördelningen 40–60 mellan könen: i Kumlinge, Geta, Kökar, Mariehamn och Finström. I Kumlinges och Getas nyvalda fullmäktige 2019 var kvinnorna i majoritet. Mariehamn som region hade den jämnaste könsfördelningen i det nyvalda fullmäktige: 44 procent kvinnor och 56 procent män.

På landsbygden valdes 35 procent kvinnor och i skärgården 39 procent kvinnor in i fullmäktige¹⁰. I kommunstyrelserna var fördelningen mellan kvinnor och män jämnare, men män utsågs till den ledande positionen som ordförande i 12 fall av 16, det vill säga i 75 procent av kommunerna.

En jämn könsrepresentation kan betraktas som mer rättvis och demokratisk. En jämn fördelning av inflytande gör parlament och politiska organ mer representativa när de speglar befolkningen och inkluderar människor med olika bakgrund¹¹.

I Finlands och Sveriges riksdagar har andelen kvinnor i de senaste valen legat på 46 och 47 procent¹².

2. Uppdrag och avgränsningar

ÅSUB har på Ålands landskapsregerings uppdrag genomfört en undersökning om förtroendevaldas politiska vardag och jämställdhet på Åland. Undersökningens resultat skall ligga till grund för lagtingets och landskapsregeringens handlingsplaner för främjande av jämställdhet och för arbetet med att förebygga hot, hat och kränkningar som riktar sig mot politiker.

⁹ Riksdagen. Kvinnor som riksdagsledamöter

¹⁰ ÅSUB Publikation (2021). På tal om jämställdhet - Åland 2021.

¹¹ Ålands landskapsregering (2023). Betänkande från den parlamentariska kommittén.

¹² Riksdagen. Kvinnor som riksdagsledamöter

Undersökningens målgrupp var folkvalda politiker invalda vid senaste valet 2019. Undersökningens utformning har utgått från de undersökningar om jämställda parlament som gjordes i Sveriges riksdag 2016–2017¹³ och i Finlands riksdag 2018¹⁴. Det ger möjlighet att i någon mån se om liknande mönster som identifieras i närregioners parlament också kan ses på Åland. Det åländska lagtinget och Åland som region har andra förutsättningar utifrån sin litenhet och sin ö-karaktär. Närheten kan innebära att vissa politiska mönster som förekommer i större sammanhang inte framträder här, medan andra kan ha vuxit sig starka.

En enkätundersökning ger en bra överblick och indikerar hur läget ser ut i allmänhet. Med en hög svarsfrekvens fås en god och representativ bild av hur de förtroendevalda ser på sitt uppdrag och sin situation. Enkätens svaghet är att den är begränsad av sitt mer strikta format.

I mars 2023 sändes en elektronisk enkät till samtliga ledamöter i Ålands lagting inklusive ministrarna i Ålands landskapsregering¹⁵. En liknande enkät sändes till alla förtroendevalda i kommunernas fullmäktige och styrelser. De som varit invalda både i lagtinget och i en kommuns styrande organ fick därmed två versioner av enkäten att ta ställning till, eftersom förutsättningarna att arbeta politiskt varierar på olika arenor. Frågorna fokuserade på situationen och erfarenheterna under den senaste mandatperioden.

3. Undersökningens resultat

Föreliggande undersökning är en totalundersökning, där varje invald i senaste val samt utsedd till landskapsregering eller kommunstyrelse fick en inbjudan att delta. 236 svar lämnades in via en elektronisk enkät, 27 från lagtingsledamöter och ministrar samt 209 från förtroendevalda i de åländska kommunerna.

Undersökningens svarsprocent för lagtinget och landskapsregeringen blev 73 procent och för kommunens förtroendevalda i fullmäktige och styrelse 66 procent. Undersökningens gemensamma svarsprocent är 67 procent.

Bakgrundsuppgifter om respondenterna

Av lagtingsledamöter och ministrar svarade åtta kvinnor och 19 män av 37 i målgruppen. I rapporteringen och särskilt i figurerna nedan används av utrymmesskäl oftast enbart begreppet **Lagtinget**, men det omfattar alltid även de ministrar i landskapsregeringen som deltagit i undersökningen. Sex svarande är eller har varit minister under den här mandatperioden.

Av de 209 svarande bland förtroendevalda i kommunerna var 48 procent kvinnor och 52 procent män. En större andel av kvinnorna inom kommunalpolitiken har svarat jämfört med männen. I rapporteringen i figurerna används begreppet **Kommunerna**, men avser självfallet de förtroendevalda i kommunerna.

¹³ Sveriges riksdag (2016). Jämställdheten i riksdagen – en enkätstudie samt Sveriges riksdag (2017). Riksdagsledamöters erfarenheter och upplevelser av jämställdheten i riksdagen – en intervjustudie.

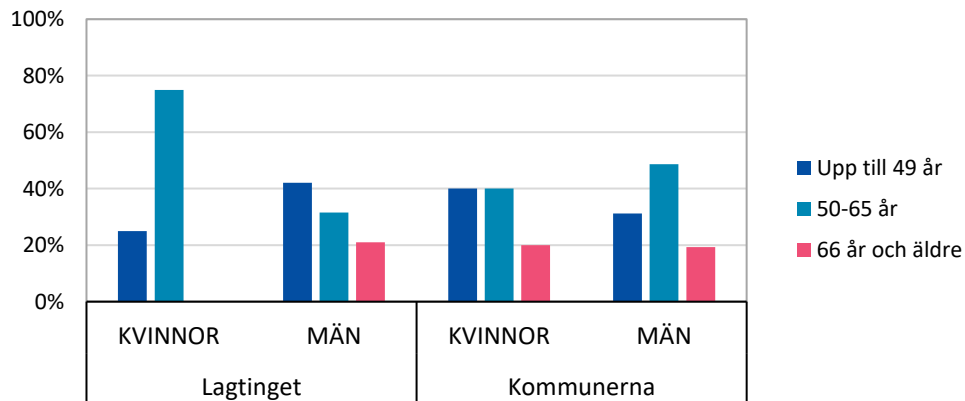
¹⁴ Riksdagens kansli publikation 3/2019. Jämställdheten i riksdagen. Kartläggning av jämställdheten i riksdagsarbetet. Enkät- och intervjustudie 2018.

¹⁵ Enkäter, följebrev och teknisk beskrivning finns som bilagor

Den vanligaste utbildningsnivån är högskola eller universitet. Det har 63 procent av politikerna i lagtinget/regeringen och 39 procent av kommunernas förtroendevalda.

De flesta svarande, 45 procent, är mellan 50 och 65 år. 36 procent är under 50 år. I följande figur presenteras de svarande indelade i tre åldersgrupper. 19 procent är 66 år och äldre.

Figur 3. De svarandes åldersfördelning som andelar inom respektive grupp (Lagtinget/ministrar N = 26, Förtroendevalda i kommunerna N = 208)

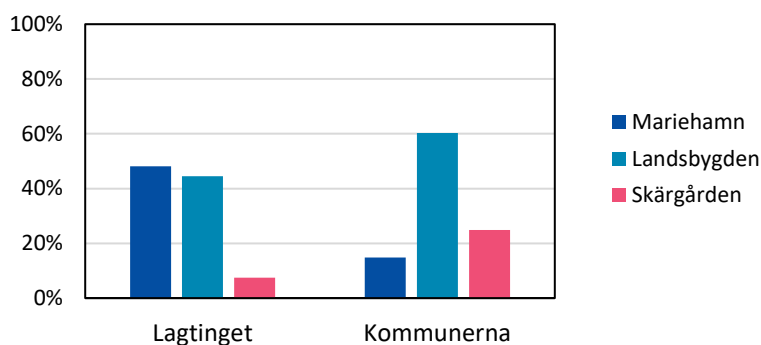

Källa: ÅSUB

De förtroendevalda som är under 40 år, de allra yngsta, utgör 11 procent av alla svarande, något fler män än kvinnor. De flesta av de svarande, 67 procent av lagtingsledamöterna och 54 procent av de kommunalt förtroendevalda, har varit invalda högst två perioder.

De flesta som svarat på enkäterna är bosatta på landsbygden, 58 procent. 23 procent kommer från skärgården, och 19 procent från Mariehamn. I *Figur 4* ser vi den regionala fördelningen som andelar av respektive svarandegrupp. Vid valet 2019 var Mariehamn boningsort för en majoritet av lagtingsledamöterna för första gången någonsin¹⁶.

Figur 4. De svarandes boningsort efter typ av förtroendeuppdrag (Lagtinget/ministrar N = 27, Förtroendevalda i kommunen N = 209)

Källa: ÅSUB

Vissa av undersökningens frågor gav möjlighet till öppna svar och kommentarer. Ett urval av dessa redovisas i anslutning till frågorna. De är då markerade med indrag, kursiv stil och har en notering om den svarandes kön.

¹⁶ ÅSUB Statistik 2019:7. Lagtings- och kommunalvalet 2019.

Observera även att när de svarande delas upp i fyra grupper efter kön och förtroendeuppdrag (lagting/minister alternativt förtroendevald i kommunen) är grupperna vad gäller storlek mycket olika i antal (8 kvinnor och 19 män i lagting/regering jämfört med 100 kvinnor och 109 män i kommunerna). Det begränsade antalet svarande bland kvinnor i lagtinget/regeringen gör att generaliseringar bör ske med försiktighet.¹⁷

Om förtroendeuppdraget och den politiska vardagen

Undersökningen inleddes med en fråga om hur viktiga olika delar av (förtroende)uppdraget är för de folkvalda personligen. Svaren gavs på en skala mellan 0 och 10, där 0 = *Inte alls viktigt* och 10 = *Mycket viktigt*. I frågan ingick sex alternativ som var gemensamma för båda grupperna att ta ställning till:

- Tala på partigruppsmöten/ Vara aktiv på gruppmöten
- Vara väl inläst på det ämne som ska upp för diskussion
- Yttra mig i debatter / på fullmäktige-/styrelsemöten
- Synas i olika typer av media
- Ställa upp för mitt parti
- Ha en dialog med väljarna

Lagtingsledamöterna/ministrarna hade ytterligare två frågor att värdera.

- Ha ett lokalpolitiskt engagemang
- Träffa olika intresseorganisationer

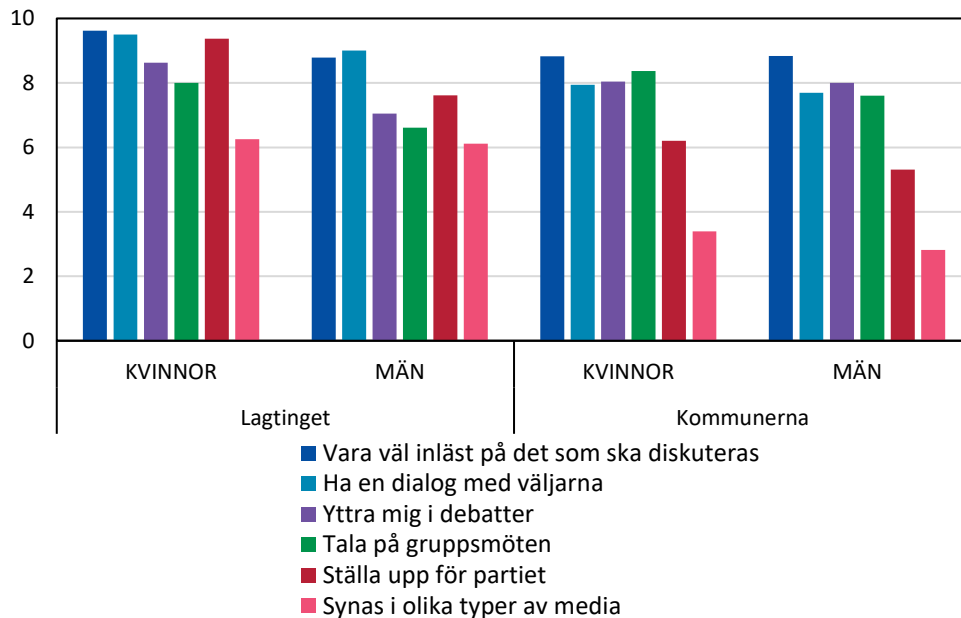
Figuren nedan visar att det viktigaste för politikerna i undersökningen är att vara inlästa på det som skall diskuteras och dialogen med väljarna. För kommunpolitiker är det viktigt att tala på gruppmöten och yttra sig i debatter. Minst viktigt och särskilt för lokalpolitiker är att synas i olika typer av media.

Kvinnor i gruppen lagtingspolitiker/ ministrar rankar i stort de olika delarna av uppdraget högre än vad de övriga grupperna gjort och särskilt att ställa upp för sitt parti¹⁸. Ur kommentarerna framgick också att alla kommunpolitiker inte hör till ett parti.

¹⁷ Se närmare Teknisk beskrivning och kvalitetsbilaga

¹⁸ Fyra av de åtta åländska partierna leds av kvinnor.

Figur 5. "Hur viktiga är följande delar av uppdraget för dig personligen?"
 Efter kön och typ av förtroendeuppdrag enligt skalan 0 = inte alls viktigt, 10 = mycket viktigt.
 Medelvärden. Se not*

Källa: ÅSUB

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 18-19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 93-100 kvinnor, 104-109 män

De två delarna av uppdraget som enbart gick till lagtingsledamöter framgår inte ur figuren. Där värderade kvinnorna i lagtinget/regeringen uppdraget att *Ha ett lokalpolitiskt engagemang* och att *Träffa olika intresseorganisationer* till 9,25, medan männen i lagtinget/regeringen har givit värdet 7,1 för lokalpolitik och 7,9 för intresseorganisationer.

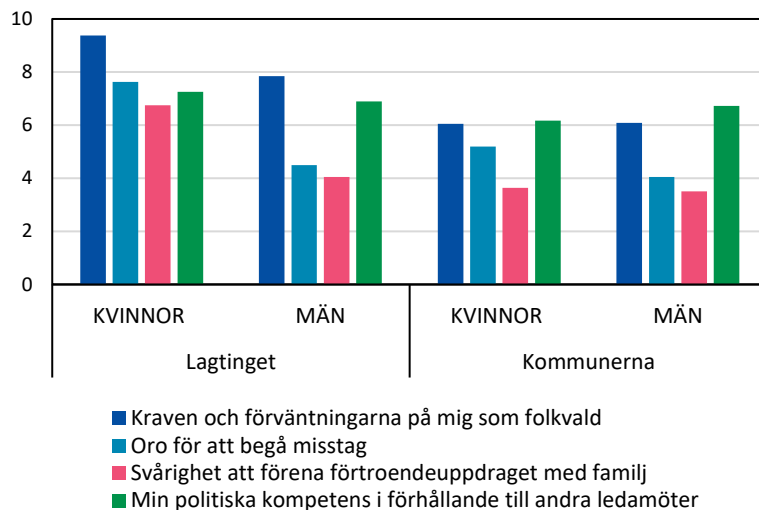
Att vara politiker är att möta många förväntningar, både sina egna, sina väljares och andra intressegruppers önskemål och krav. Den följande frågan bestod av fyra delfrågor som de folkvalda politikerna fick besvara utifrån en elvgradig skala, för att tydliggöra upplevelsen av den politiska vardagen utifrån förväntningar och kompetens.

- Hur upplever du kraven och förväntningarna som ställs på dig som folkvald/kommunpolitiker? (0 = mycket anspråkslösa, 10 = mycket hårda)
- Oroar du dig för att begå misstag som lagtingspolitiker/minister/kommunpolitiker? (0 = inte alls, 10 = i mycket hög grad)
- Hur svårt är det att förena ditt förtroendeuppdrag med familj? (0 = inte alls svårt, 10 = mycket svårt)
- Hur skulle du beskriva din politiska kompetens i förhållande till andra lagtingsledamöter/ ministrar/kommunpolitiker? (0 = betydligt lägre, 10 = betydligt högre)

Kvinnor i lagtinget uppger de högsta värdena på samtliga frågor och kvinnor som förtroendevalda överlag märkbart högre vad gäller oro för att begå misstag, svårigheter med att kombinera familjeliv och det politiska uppdraget samt upplevelsen av höga krav och förväntningar. Även männen som är lagtingspolitiker upplever en hög kravnivå.

Majoriteten av svarande i samtliga grupper bedömer den egna politiska kompetensen som högre än medelvärdet i jämförelse med andra ledamöter.

Figur 6. Värdering av fyra aspekter i rollen som förtroendevald, efter kön och typ av förtroendeuppdrag på en skala från 0 till 10. Medelvärden. Se not*

Källa: ÅSUB

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 18-19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 98-100 kvinnor, 108 män

I slutet av enkäten fick de svarande möjlighet att ge synpunkter på sin politiska vardag och/eller jämställdheten i politiken. Det inkom 71 svar, varav drygt hälften av kvinnor.

Arbetsmängden mellan en minister och lagtingsledamot står inte i proportion till hur arbetet värderas. ... En lagtingsledamot arbetar ca 25 % av vad en minister gör, har inget 24/7 ansvar och förväntas inte kunna eller behöva svara på frågor ifrån journalister som ringer fram till klockan 21:00 många kvällar i veckan. (Man)

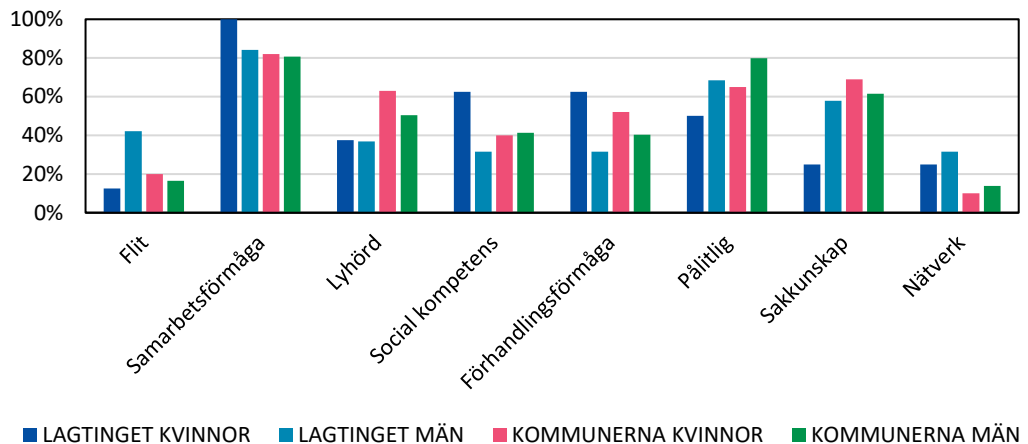
... folk på byn tror att man kan trolla. (Kvinna)

Problemet för dom flesta kommunpolitiker är att få tiden att räcka till, framför allt om man sitter i kommunstyrelsen. Ett vanligt arbete börjar snart vara svårt att kombinera med att vara styrelseordförande. Då kommunens ekonomi ofta är ansträngd tar man inte heller ut de arvoden man borde. Mycket jobb och dåligt betalt gör att man har svårt att få dom mest kompetenta att ta dom tyngsta uppdragen. (Man)

För att ta reda på vilka kvaliteter som förtroendevalda ser som viktiga, ombads de svarande att bland följande 12 alternativ välja ut de fyra viktigaste: *Flit, Partiloyalitet, Samarbetsförmåga, Synlighet i media, Synlighet inom partiet, Lyhördhet för väljarna, Social kompetens, God förhandlingsförmåga, Akademisk utbildning, Pålitlighet, Sakkunskap, Breda nätverk* och ett öppet alternativ *Övrigt*. Lagtingspolitikerna hade ytterligare alternativet *Lokalpolitiskt engagemang*.

På frågan vilka kvaliteter som ledamöterna anser viktigast i sitt politiska arbete framträder *Samarbetsförmåga* i topp för samtliga grupper (kvinnor och män, lagting/ministrar samt förtroendevalda i kommunerna). Minst viktig var synlighet i media (som inte syns i figuren nedan).

Figur 7. "Vilka av följande kvaliteter anser du vara de viktigaste i arbetet som lagtingsledamot/minister? Välj de fyra viktigaste." Andel efter kön och förtroendeuppdrag utifrån de åtta mest rankade kvaliteterna. Se not*

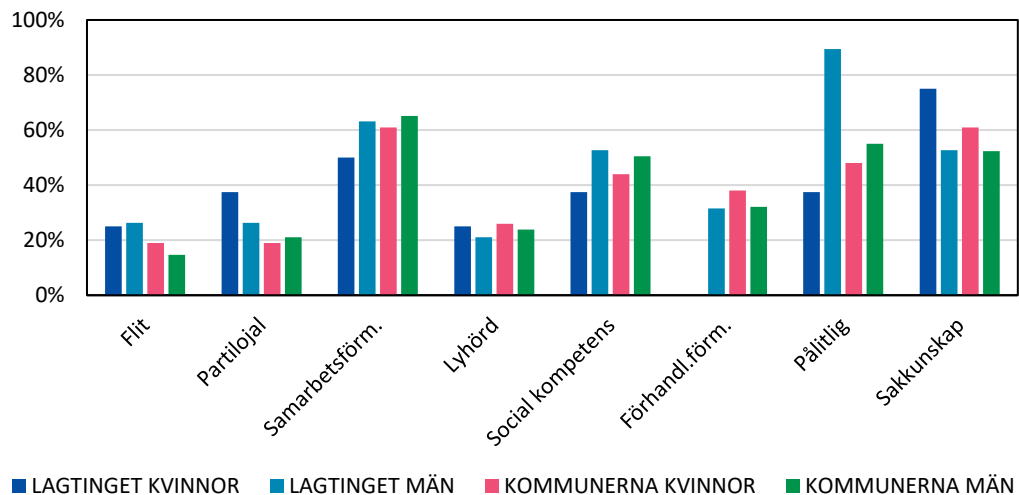

Källa: ÅSUB

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 100 kvinnor, 109 män

Som svar på frågan vilka kvaliteter som är mest betydelsefulla för att bli inflytelserik i den svarandes politiska grupp ser bilden något annorlunda ut. Alternativen var de samma som ovan. Nedan visas de åtta högst rankade alternativen.

Figur 8. "Vilka av dessa kvaliteter uppfattar du mest betydelsefulla för att bli inflytelserik i din politiska grupp? Välj de fyra viktigaste." Andel efter kön och förtroendeuppdrag utifrån de åtta mest rankade kvaliteterna. Se not*

Källa: ÅSUB

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 100 kvinnor, 109 män

Enligt kvinnorna i politiken är *Sakkunskap* och *Samarbetsförmåga* de två viktigaste viktiga kvaliteterna för att bli inflytelserik inom respektives politiska grupp. Enligt män i lagtinget/regeringen är det *Pålitlighet* och *Samarbetsförmåga*, och samma men i omsvängd ordning de två viktigaste enligt män inom kommunpolitik.

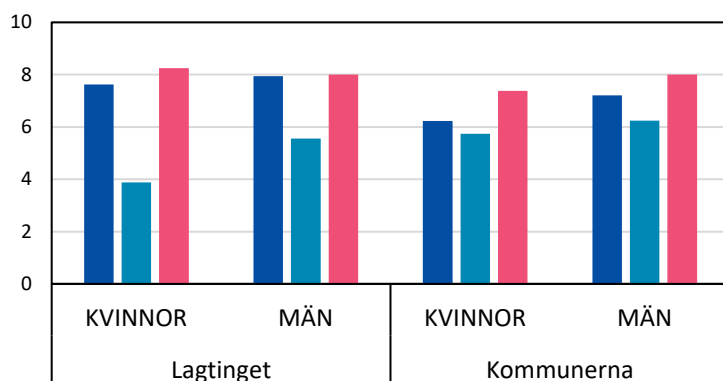
Följande fråga berörde tre delar av den politiska vardagen, som de svarande fick besvara.

- Hur bedömer du dina möjligheter att påverka din politiska grupps ståndpunkter i olika frågor? (0 = mycket dåliga, 10 = mycket goda)
- Hur beskriver du debattklimatet mellan ledamöterna på möten?

- (0 = några dominerar helt, 10 = ordet är jämnt fördelat)
- Ungefär/Hur ofta yttrar du dig under olika möten/ fullmäktige-/styrelsemöten?
(0 = aldrig, 10 = alltid)

Ur figuren framgår att lagtingsledamöterna samt männen inom kommunalpolitiken upplever att de kan påverka sin egen grups ståndpunkter i något högre grad än förtroendevalda kvinnor i kommunerna. Vad gäller debattklimat uppfattar ingen grupp att ordet är jämnt fördelat, men samtliga grupper rapporterar att de uttalar sig ofta.

Figur 9. Värdering av egen möjlighet att påverka, debattklimat och yttrandefrekvens, efter kön och typ av förtroendeuppdrag på en skala från 0 till 10. Medelvärde. Se not*

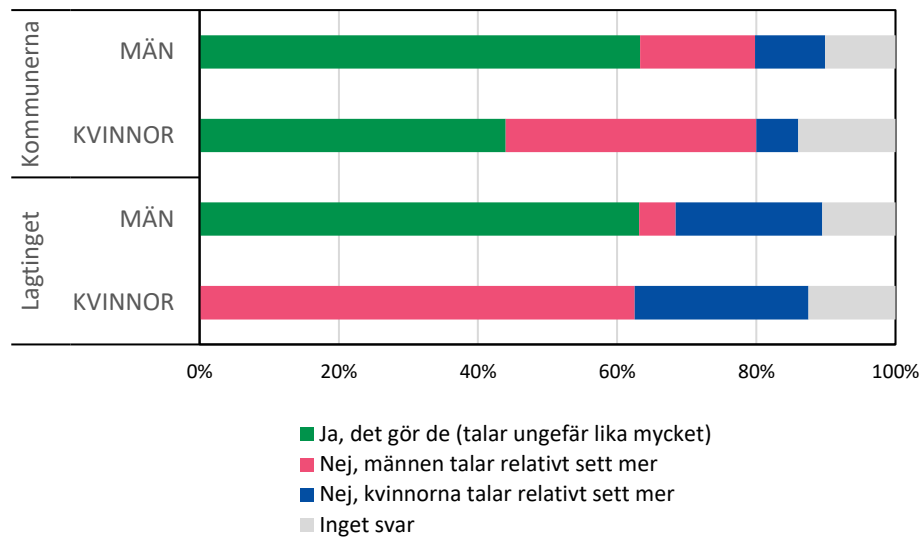
- Mina möjligheter att påverka min grups ståndpunkter (0 = mycket dåliga, 10 = mycket goda)
- Debattklimatet mellan ledamöter (0 = några dominerar helt, 10 = ordet jämnt fördelat)
- Jag yttrar mig under olika möten (0 = aldrig, 10 = alltid)

Källa: ÅSUB

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 18-19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 96-100 kvinnor, 101-109 män

Följande fråga löd: "Uppfattar du att kvinnor och män som ledamöter talar ungefär lika mycket vid möten?" Frågan hade tre svarsalternativ *Ja, det gör de*, *Nej, männen talar relativt sett mer* alternativt *Nej, kvinnorna talar relativt sett mer*. Här går åsikterna starkt i sär. Ur figuren framgår att det är en stor variation på bedömningen av talfrekvens, speciellt mellan könen inom lagtinget och även hos ledamöter i kommunfullmäktige/kommunstyrelse. Eftersom så stor andel som 10–14 procent inom respektive grupp har valt att inte besvara frågan, redovisar vi även den andelen (grå färg i figuren).

Figur 10. "Uppfattar du att män och kvinnor som ledamöter under den här mandatperioden talar ungefär lika mycket vid möten?"
Efter kön och typ av förtroendeuppdrag. Andel. Se not*

Källa: ÅSUB

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 100 kvinnor, 109 män

Majoriteten av männen (63 procent i båda grupperna) uppfattar att ledamöter av olika kön pratar ungefär lika mycket. Majoriteten av kvinnorna i lagtinget (63 procent) liksom 36 procent av kvinnorna i kommunala förtroendeorgan uppfattar att männen talar relativt sett mer. 44 procent av kvinnorna i kommunerna anser att kvinnor och män talar lika mycket.

Att kvinnorna talar relativt sett mer anser var femte lagtingsman och var tionde man inom kommunalpolitiken.

7 av 30

lagtingsledamöter i mars 2023 är kvinnor

I den åländska lagtingspolitiska vardagen våren 2023 finns åtta partier. Fyra av partierna har kvinnor som ordförande, varav en sitter i regeringen, två i lagtinget och en är utanför landskapspolitiken (utsedd efter valet). Regeringen har tre kvinnor och fyra män.

Lagtinget består av sju kvinnor fördelade på tre partier (där ett parti enbart har kvinnor som ledamöter) och 23 män, fördelade på sju partier (varav fem partier har enbart män som ledamöter)¹⁹.

Andelen kvinnor i lagtinget denna vår är 23 procent mot 77 procent män. Räknar man även in ministrarna höjs procenten av ledande kvinnor i åländsk politik till 27 procent.

Sociala manipulationer för att få eller bevara makt

I enkäten ingick fem påståenden som berör negativ maktutövning. Den förtroendevalda fick ta ställning till hur ofta personen varit med om dylika situationer på en elvgradig

¹⁹ Ålands lagting, ledamöter per partigrupp.

skala, där 0 representerade *Aldrig* och 10 *Mycket ofta*. De exempel på kränkningar och osaklig behandling som ingick i undersökningen var

- Du blir avbruten under ett möte
- Dina kläder eller ditt utseende kommenteras
- Någon annan får äran för din idé eller din arbetsinsats
- Dina val och prioriteringar i privatlivet ifrågasätts
- Ditt arbete störs med osakliga gester eller kommentarer

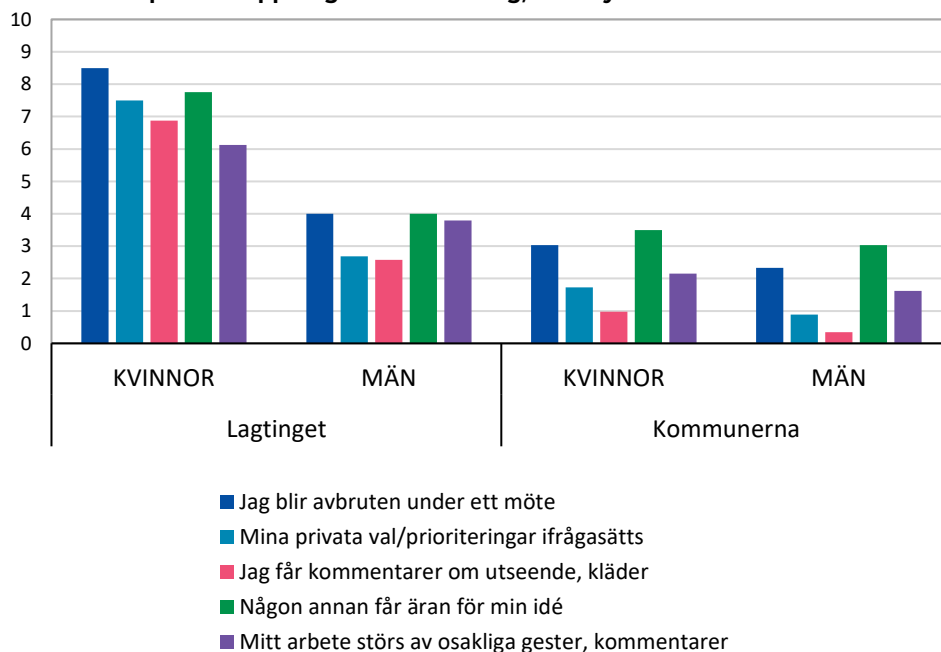
Gemensamt för samtliga grupper är upplevelsen av att någon annan får äran för en idé eller ett förslag som den förtroendevalda har haft, att man blir bestulen på rättmätig uppskattning eller position för en idé/ett initiativ. Det är den vanligaste formen av negativ maktutövning som åländska politiker varit med om i många fall.

Att bli avbruten under ett möte är den vanligaste formen av negativa maktutövning som kvinnor som är lagtingsledamöter/ministrar utsätts för. Det är den näst mest förekommande kränkningen som åländska politiker råkar ut för överlag.

Den tredjedel av politikerna som är under 50 år (tio i lagtinget, 74 i kommunerna) har högre värden på vissa frågor. Yngre förtroendevalda inom kommunen har till exempel medelvärdet 3 på att de får kommentarer om utseende och kläder, och i lagtinget upplever de yngre ledamöterna att deras arbete något oftare störs av osakliga gester och kommentarer.

Figur 11. "Hur ofta har du varit med om följande i lagtinget/regeringen - inom den kommunala politiken?"

Efter kön och politikeruppdrag. Skala 0 = aldrig, 10 = mycket ofta. Medelvärde. Se not*

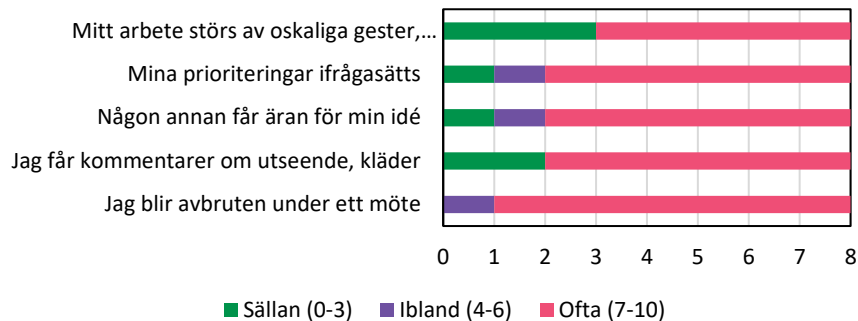

Källa: ÅSUB

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 99-100 kvinnor, 108-109 män

Av undersökningen framgår tydligt att de lagtingsledamöter och ministrar som är kvinnor upplever sig utsatta i högre grad för olika typer av negativ maktutövning och kränkande bemötande.

Figur 12. Enbart kvinnor i landskapspolitiken. Grupperad skala "Hur ofta har du varit med om följande i lagtinget/regeringen?" N = 8

Källa: ÅSUB

Kvinnor får mer kommentarer som berör utseende än män. Lagtingsledamöter är mer utsatta för kommentarer som berör personens privatliv och personliga prioriteringar än kommunalpolitiker. Ur de avslutande kommentarerna framgår de åländska politikernas exempel och synpunkter.

Jag har flera gånger varit vittne till att andra kvinnor i mitt fullmäktige blivit dåligt/orättvist behandlade av andra ledamöter. Debattklimatet är inte bra, och eftersom detta är min första mandatperiod har jag inget att komma med enligt vissa. (Kvinna)

Kvinnor är mer utsatta för kritik och kommentarer som berör allt ifrån kön, klädsel, frisyrier och hur man rör och för sig. (Kvinna)

Fullmäktigeordförande i min kommun är mycket oprofessionell och använder härskartekniker. (Kvinna)

Polariseringen i samhället är det största hotet mot att få något gjort. Kommer bra förslag från fel håll lämnas de obehandlade, eller tills någon ur de egna leden föreslår samma sak. (Man)

Jag tycker att det är mer den "innersta" kretsen som alltid vet vad som ska/har skett i det politiska, de delar inte med sig av information och är inte heller intresserad av andras åsikter. Förekommer att beslut tas för "egen vinning eller anhörig" speciellt nu innan nytt val. (Kvinna)

Det som visar sig mer och mer är maktbegäret. Vissa politiker roffar åt sig mer och mer styrelseplatser. Det är inte okej att samma politiker sitter i flera olika styrelser, personen i fråga hinner inte med och klarar inte av att hålla koll på allt. Det är tråkig utveckling och man bör göra någonting åt detta. (Man)

De nedersta kommentarerna lyfter utestängande och undanhållandet av information som är en sida av negativ maktutövning. Liknande kommentarer finns det flera av.

Negativ maktutövning

Där människor möts förekommer sociala manipulationer. De är subtila sätt att bevara eller skapa ojämlika maktförhållanden. Professor Berit Ås upplevde som folkvald i Stortinget på 1970-talet att hon och andra kvinnor inte blev lyssnade på i samma utsträckning som männen trots politisk maktposition och kompetens. Hon började göra anteckningar över vad hon observerade och såg över tid tydliga mönster i möteskulturen. Hon grupperade dessa sociala manipulationer med uppgift att

förminska andra och stärka egen maktposition och döpte dem till härskartekniker²⁰. De omfattar olika beteenden, gester och ord som används för att göra en annan människa osäker och/eller förminskad. De här metoderna för att stärka egen maktposition förekommer omedvetet eller medvetet i grupper och sammanhang där människor möts. Berit Ås kategoriserade småningom sina observationer i fem grupper: Osynliggörande, Förlöjligande, Undanhållande av information, Dubbelbestraffning, Påförande av skuld och skam²¹. Det är viktigt att uppmärksamma att negativ maktutövning utövas av både kvinnor och män.

Att låta bli att se, lyssna på och tilltala en person är ett effektivt sätt att utestänga och tysta en människa. Genom att använda nedsättande skämt, sarkasm eller hån behandlar man den andra som löjeväckande, inkompetent och inte värd att lyssna på. Att låta bli att informera, "glömma", och sedan göra det till personens problem är ett annat maktmedel för att skapa osäkerhet. Den dubbla bestraffningen kännetecknas av att hur än personen gör så gör hen fel. Är du engagerad, tar du för mycket plats. Om inte, så är du passiv och ansvarslös. Att bli förlöjligad och osynliggjord kan leda till att man känner skuld och skam, att man uppfattar att man gör fel och "är" fel, utan att man riktigt förstår varför²². En avsikt med sociala manipulationer är att få andra att foga sig²³.

På frågan *Har du varit med om följande inom politiken, att ledamöter uttalat sexistiska skämt* fick de svarande välja sitt alternativ på en elvgradig skala, där 0 representerade *Aldrig* och 10 *Mycket ofta*. Svaren har grupperats, där värdena 0–3 har fått rubriken *Sällan*, värdena 4–6 *Ibland* och värdena 7–10 *Ofta*.

För att kunna bedöma sina erfarenheter av sexistiska skämt behöver man ha en bild av vad ett sexistiskt skämt är. Sexism är enligt Europarådet alla uttryck (handlingar, ord, bilder, gester) som utgår från en föreställning om att vissa personer är underlägsna på grund av sitt kön²⁴. Sexistiska skämt uttrycker att man inte kan förvänta sig något annat från en person än en ensidig, stereotyp bild av vad en man eller kvinna gör, kan och är. En kommentar ger exempel:

Att vara kvinna och politiker är få förunnat. Du ska hinna med allt det vanliga med arbete eller föräldraledighet och även det oavlönade hem- och omsorgsarbetet. Sen att bli kränkt och nedvärderad för sina åsikter/förslag för att du är kvinna och inte "teknisk" (hör och häpna), gör att du inte orkar engagera dig så mycket. (Kvinna)

Enligt Europarådet finns sexism överallt i samhället och drabbar kvinnor och flickor i oproportionerlig utsträckning. Unga kvinnor, politiker, journalister eller offentliga personer är särskilt utsatta.

Undersökningen visar att sexistiska skämt sällan förekommer inom politiken. Kvinnor som lagtingspolitiker och ministrar noterar dock sådana skämt i relativt hög grad, då tre av fyra uppger att de förekommer ibland eller ofta.

²⁰ Metodbanken. Härskartekniker, motstrategier och bekräftartekniker,

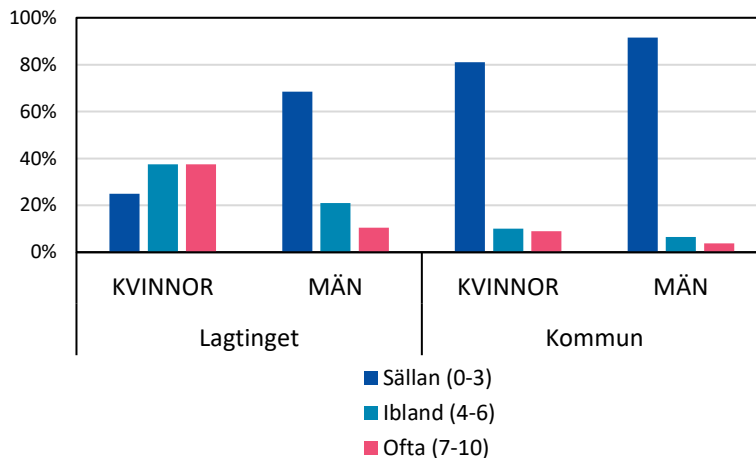
²¹ Kjonnsforskning. De fem härskarteknikerna.

²² Metodbanken, Härskartekniker, motstrategier och bekräftartekniker

²³ Näthatshjälpen. Att se eller uppleva härskartekniker.

²⁴ Europarådet. Sexism: Observera. Konstatera. Förhindra.

Figur 13. "Har du varit med om att ledamöter uttalat sexistiska skämt?" Efter kön och politikeruppdrag. Andel av sammanslagen skala. Se not*

Källa: ÅSUB

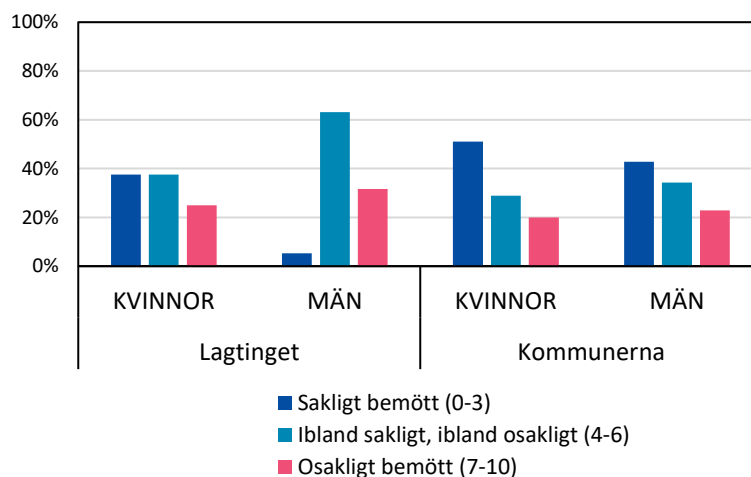
* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 100 kvinnor, 107 män

Bemötande i massmedia, på sociala medier och i dagliga livet

Svaren på frågan *Hur upplever du att du bli bemött och rapporterad om i media* sammanfattas i *Figur 14*. Den elvgradiga skalan utgick från 0 = *Sakligt* och 10 = *Mycket osakligt*, och här synliggörs resultatet fördelade i tre grupper. Värden 0–3 har fått rubriken *Sakligt bemött*, värden 4–6 *Ibland sakligt, ibland osakligt* och värden 7–10 *Osakligt bemött*.

Kommunpolitiker uppfattar sig mer sakligt bemötta av massmedia än lagtingspolitiker/ministrar gör. Män som är lagtingspolitiker/ministrar upplever sig osakligt bemötta i högre grad jämfört med andra grupper.

Figur 14. "Hur upplever du att du bli bemött och rapporterad om i media?" Andel av sammanslagen skala efter kön och politikeruppdrag. Se not*

Källa: ÅSUB

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 90 kvinnor, 105 män

De svarande hade också möjlighet att ge fritt formulerade kommentarer kring medias bemötande och rapportering. Det inkom sammanlagt 61 kommentarer. En fjärdedel av både kvinnor och män har kommenterat. Vid gruppering av svar i olika kategorier blev den största gruppen den där de svarande uttrycker uppfattningen att media söker konflikt eller har förutbestämda utgångspunkter, att massmedierna skriver utifrån sina egna agendor och därför vinklar frågor och väljer ut vad som lyfts fram. Att det

”vanliga”, tålmodiga lagstiftnings- och politiska arbetet inte uppmärksammas. Några kommenterar att män oftare får komma till tals. Det förekommer också kommentarer om att media inte kan/hinner analysera på en högre nivå eller fördjupa resonemang (för att lära ut, informera).

De har ofta inte ett intresse av att framställa något som det faktiskt är utan har skapat sig en bild av hur något är och frågar för att bekräfta den bilden och vinklar det som sägs för att bekräfta den bilden. Det varierar mycket mellan reportrar. (Man)

Media har ganska lite tid och intresse för kommunpolitiken. Därför blir det sällan någon djupare beskrivning av de kommunala frågorna, och man tenderar fråga samma personer varje gång. (Kvinna)

Media söker sensationer framom att återge den sakliga debatten. Lugn och sans ger inte synlighet vilket skapar och göder en snedvriden helhetsbild av politikerna och dagspolitiken. (Man)

Ger bara den ena sidan av en diskuterad fråga. Kontrollerar inte upp fakta alla gånger. Har en fråga blivit feltolkad en gång så är det nästa omöjligt att få den på rätt. Media och allmänheten har redan bestämt att det nog visst är så. (Kvinna)

Media fokuserar inte på vad vi gör för jobb. Om man är en ledamot som inte har skandaler och strider är man osynlig i media. Det är trist. (Kvinna)

Det är ytterst svårt för kvinnliga politiker att få utrymme när det gäller ekonomi och näringspolitik. Det är nästan alltid männen som citeras eller får uttala sig. Det spelar ingen roll hur mycket erfarenhet eller kunskap man har. (Kvinna)

Osynlighet. Presentation av en åtgärdsmotion och media skriver inte en enda rad. (Man)

Ju mer osaklig debatt dess mer utrymme i media. Saklighet och sans ger tyvärr inte den synlighet i media som den borde förtjäna för att skapa ett bättre debattklimat. (Man)

Ibland har dom inte tid att sätta sig in i komplicerade fall tillräckligt bra. (Man)

Jag själv har inte haft så mycket med media att göra, men min personliga uppfattning av att läsa medier är att det är mycket fokus på att skapa rubriker framom att utbilda folk om faktiska frågor. Mycket negativt tjafs får utrymme framom det verkliga innehållet man skulle vilja läsa/lära sig om. (Kvinna)

Här är det så litet och fokuset är aldrig på vad personen åstadkommer eller jobbar för, utan det är mera personcentrerat. Många debatter som handlar om progressiva saker och förändringar får endast en liten notis i media om ens det. När det är personkonflikter och spänningar så blir det huvudsidesrubriker i media. Jag är övertygad om att detta tillsammans med mkt näthat och osakliga kommentarer också gör att det är svårare att rekrytera till partierna. (Kvinna)

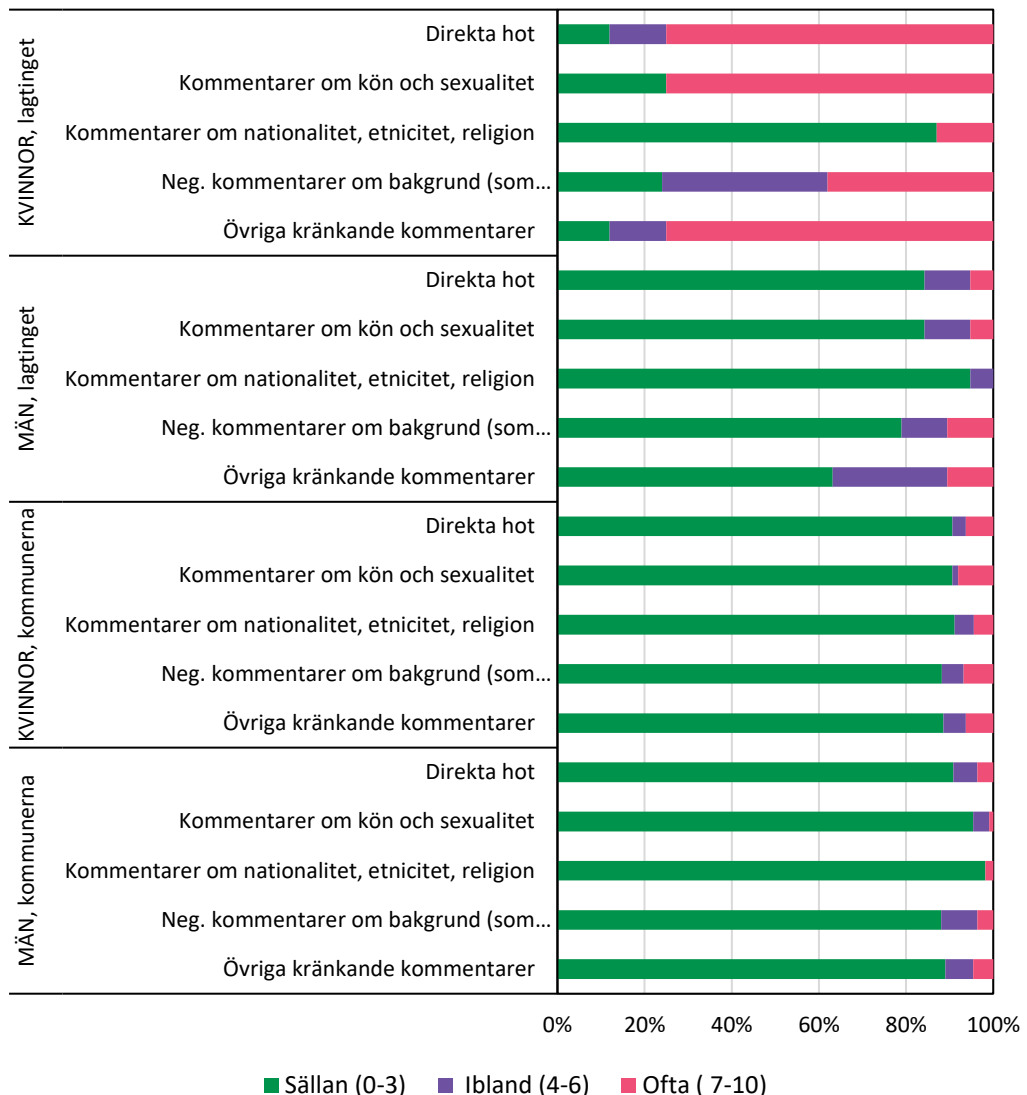
För att fånga upp förtroendevaldas på Åland erfarenheter av hot, hat och kränkningar ingick två frågor om hur politiker bemöts på sociala medier och i allmänhet i vardagslivet vid kontakt med andra människor. På en skala från 0 = Aldrig till 10 = Mycket ofta fick de åländska politikerna värdera fem aspekter. I resultatet nedan har vi grupperat skalan för att tydliggöra frekvenser.

Den första frågan *Har du varit med om följande på sociala medier?* förutsätter att man finns på sociala medier.

- Du får direkta hot
- Du får kommentarer kopplade till kön och sexualitet
- Du får kommentarer kopplade till nationalitet, etnicitet eller religion
- Du får negativa kommentarer kopplade till annan bakgrundsfaktor (som ålder, släkt, by) – *för kommunpolitiker*
(som kommuntillhörighet, ålder, släkt) – *för landskapspolitiker*
- Du får övriga kränkande kommentarer

Undersökningen visar att kvinnor som politiker i lagtinget/regeringen är betydligt mer utsatta än övriga grupper för samtliga uppräknade typer av kränkningar och hot på sociala medier. Även män i lagtinget/regeringen möter en högre grad av kränkningar än kommunernas förtroendevalda.

Figur 15. "Har du varit med om följande på sociala medier?" Efter kön och politikeruppdrag, andel av sammanslagen skala. Se not*

Källa: ÅSUB

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 97-100 kvinnor, 109 män
Svaren är grupperade

I slutkommentarer beskrivs erfarenheter av sociala medier.

Upplevelsen av sociala medier för mig har mer handlat om skitsnack, förtal, misstänkliggörande, förlöjligande. Jag har helt slutat att följa grupper som tillåter det. Även om jag ibland tänker att det skulle vara bra att veta hur det snackas. Men det tar för mycket energi. (Kvinna)

Hur ska vi få slut på näthatet? Det hindrar mig från att engagera mig så mycket som jag skulle vilja. Varje gång jag syns i media så kommer det hat på åländska nätforum. Vem vill ställa upp under sådana omständigheter? (Kvinna)

På Åland finns ... ett allmänt politikerförakt åtminstone på sociala media. (Man)

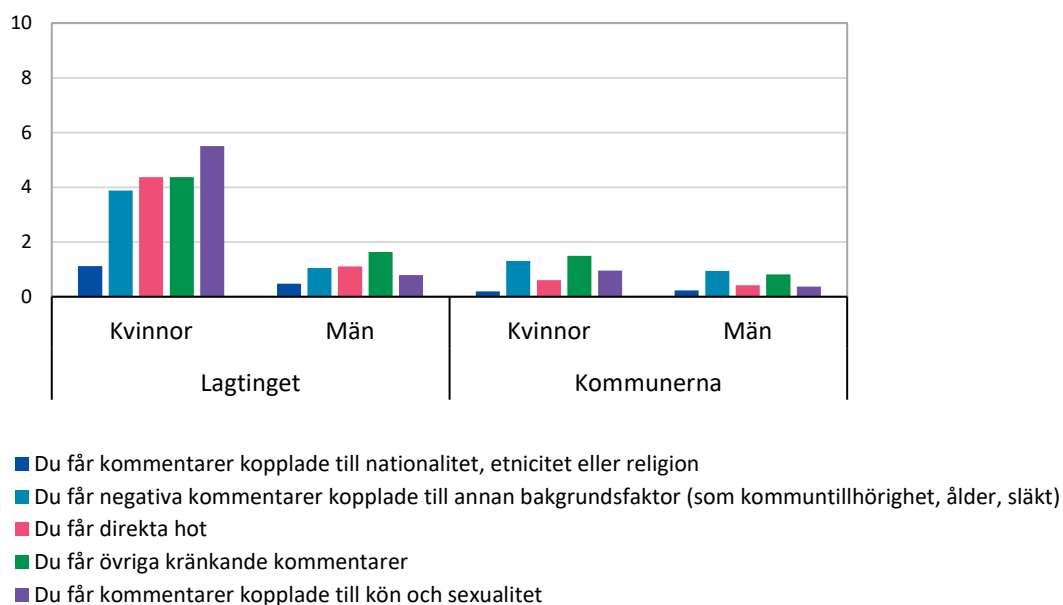
Diskussionsnivån på sociala medier är ett hot mot demokratin. Hela samhället måste hjälpa till att verka mot den högljudda misogyn²⁵ minoriteten. (Kvinna)

Det är så väldigt litet, så kritiken kryper under skinnet. Alla vet vem man är och ofta vems ens barn är. Det har blivit en hotfullare stämning och polarisering, och den drabbar i ännu högre grad kvinnor som ger sig in i debatten. Det känns direkt obehagligt ibland. Man tänker efter både en och två gånger innan man skriver eller ger sig in i en debatt på sociala medier. (Kvinna)

[En blogg] har publicerat grovt osanna och kränkande påståenden som jag har försökt polisanmäla men av utredaren fått veta att ärendet läggs ner, jag ska tåla det som offentlig person.²⁶ (Man)

Även utanför sociala medier beskriver de åländska politikerna en liknande bild där kvinnor i lagtinget och som ministrar upplever att de möter trakasserier och kränkningar i betydligt högre grad än övriga politikergrupper. Bland de svarande finns också kvinnor som uppger att de aldrig upplevt det. Värdet här är lägre än för sociala medier.

Figur 16. "Har du varit med om följande kopplat till din politiska utövning i dagliga livet?" Efter kön och politikeruppdrag, medelvärde av svar på en elvgradig skala (0 = Aldrig, 10 = Mycket ofta). Se not*

Källa: ÅSUB

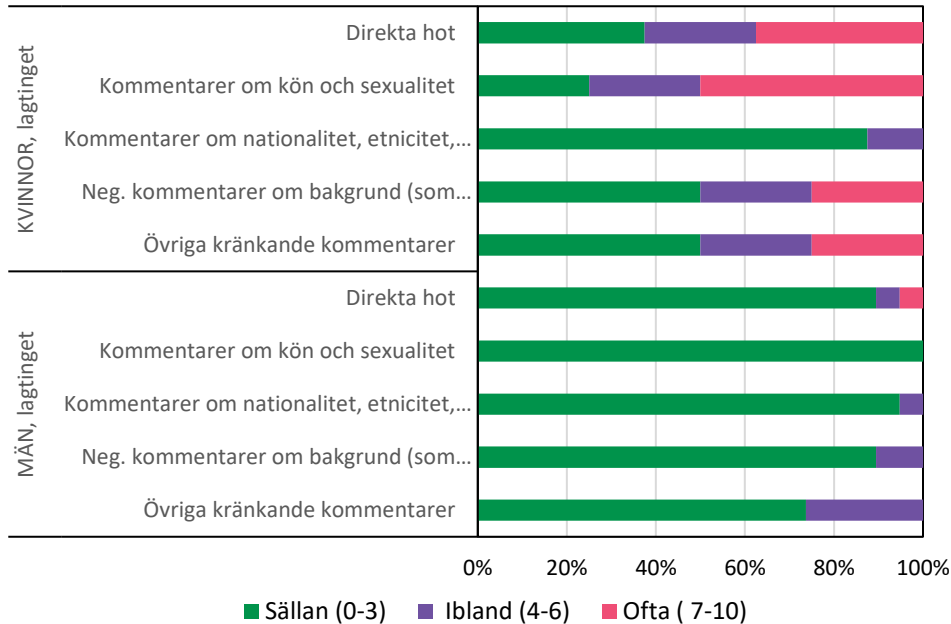
²⁵ Misogyn = kvinnohatande enligt SAOL

²⁶ Det som är i klammer har anonymiserats av författaren

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 100 kvinnor, 109 män

I *Figur 17* presenteras enbart lagtingsledamöters och ministrars upplevelse av bemötande i dagliga livet utifrån en grupperad skala.

Figur 17. Lagtingsledamöters och ministrars svar på frågan "Har du varit med om följande kopplat till din politiska utövning i dagliga livet?" Andel av sammanslagen skala. Se not*

Källa: ÅSUB

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 19 män

Några citat ur slutkommentarerna kring hur det tar sig uttryck:

Alla känner alla, det är okej att hoppa på en ute i samhället, om man har en annan åsikt eller om man drivit igen om beslut som blir personligt. (Kvinna)

Det småskaliga samhället gör att beslut som påverkar människor negativt, ofta blir hårt ifrågasatta och kopplat till personen som tagit beslutet. (Man)

Att samhället är så litet och man fokuserar på folks utseende och personliga egenskaper och rykten mera än [på] vad personen åstadkommer i sitt politiska förvärv. I de partier där det är ojäm könsbalans är arbetsbördan helt orimligt hög på kvinnorna till exempel. Jag upplever att män kommer lättare undan. (Kvinna)

Den åländska avundsjukan finns överallt. (Man)

Nackdelar och fördelar med att vara politiker just på Åland

För att ytterligare fånga upp den åländska politiska vardagen ställdes två öppna frågor: *Upplever du att det finns nackdelar/fördelar med att vara förtroendevald på Åland jämfört med andra regioner? Beskriv gärna i så fall här.*

Flera hade kommenterat samma sak som både fördel och nackdel, som 'närheten', och andra noterade att de inte kan uttala sig om hur det är i jämförelse med andra regioner.

Vi fick 127 kommentarer kring nackdelar varav ungefär en fjärdedel (32 stycken) svarade att det inte finns nackdelar med att vara förtroendevald på Åland. Drygt hälften av både kvinnor och män har kommenterat. Bland nackdelarna lyfts främst litenheten,

'alla känner alla', skvaller och utsatthet. En politiker förlorar rätten att vara privat och 'anonym'. Fattade beslut kan tas och uppfattas personligt av berörda, vilket påverkar relationer. Risker för vänskaps- och svågerpolitik är stor, då samhället är så litet.

Inte direkt, litenheten gör allt så synligt och tydligt. Vissa saker är enklare att påverka än andra. (Man)

Det småskaliga samhället gör att beslut som påverkar människor negativt, ofta blir hårt ifrågasatta och kopplat till personen som tagit beslutet. (Man)

Närheten till parter berörda av beslut som man tar, kan riskera att påverka ens val i frågor där det inte förekommer direkt jäv, jämfört med större regioner. Generellt bör åländska politiker vara mycket vaksamma på vänskapskorruption eller nepotism, pga de många nära släktbanden och många föreningar som finns på Åland. (Kvinna)

Förväntningarna på enskilda politiker blir ibland orimliga eftersom den politiska kompetensen är svag inom delar av befolkningen. Intresset för politik är allmänt rätt lågt vilket gör att det [är] svårt att rekrytera nya politiker. Politikerföraktet slår hårdare på litet område. (Man)

Efter avslutat politiskt bana, finns ingen efterfrågan av den samlade erfarenheten. Annat är det i Finland och Sverige. (Man)

Vet ej om det är en nackdel eller fördel just på Åland men det är ett väldigt hårt klimat och man behöver ha starkt självförtroende och ha god kunskap i många frågor. (Kvinna)

Ja, det är lite mer klansamhällen särskilt i skärgården. (Kvinna)

I det lilla samhället vill alla politiker vara alla till lags, och det är ju svårt. Det gör att obekväma beslut inte tas eller får vänta. (Kvinna)

Ibland så blir man för nära det ärenden handlar om, kan vara svårt att "zooma ut" och se helheten. Jävsproblematiken är ständigt närvarande. (Man)

Åland är ett litet samhälle med väldigt hög grad av offentlighet kring politiken. Det är på gott och ont. Bra med granskning, men ibland blir fokus onödigt mycket på konflikt och misstag medan det dagliga sakliga arbetet och de framgångsrika samarbetena också finns. Politikens ökade polarisering bidrar inte positivt till bilden. (Kvinna)

Det blir lätt ett skällsord, - politiker. (Kvinna)

Ja, dom små kommunerna gör att man i varje fråga bör veta andra politikernas släkt, vänner, ovänner, arbeten, affärskopplingar etc och anpassa beslutsförslagen till den kunskapen. (Man)

Vi fick in 121 svar på frågan om *Fördelar*, varav några (10 stycken) svarat att det inte finns fördelar med att vara politiker på Åland jämfört med andra regioner. Drygt hälften av både kvinnor och män har kommenterat. De olika svaren har grupperats. Den överlägset största fördelen med att vara förtroendevald på Åland jämfört med andra regioner är enligt de svarande 'närheten'. De följande stora fördelarna är att man har goda möjligheter att påverka och att det är lätt att ta kontakt och få information. Det är också lättare att 'göra sig ett namn' och få höga poster på Åland jämfört med i andra regioner.

Småskaligheten gör att man har en kunskap om mycket i det lilla samhället. (Man)

Man får lätt synlighet och kan göra sig ett namn inom politiken. (Kvinna)

Vi har starka nätverk och nära till beslut, om vi vill det. Vi har också väldigt nära till väljarna och medborgarna. (Kvinna)

Ja. Vi har på Åland betydligt mera när demokrati, betydligt flera förtroendevalda per 1000 invånare än annorstädes. (Man)

Närheten till medborgarna och att du kan ringa upp någon som är otrevlig och tala sakligt med den personen. Folk tänker nog på att dom kan träffa den människa de skriver om på sociala medier i person och det är inte så roligt. På Åland ses man alltid två gånger. (Man)

Svårt att säga. Jag uppskattar att folk känner igen en och kommer fram och pratar och ger sina synpunkter på saker/samhället. (Kvinna)

Ja, Åland är ett unikt samhälle där "man känner till allt och alla" Det underlättar att sätta sig in i ärenden och ta beslut. (Man)

När du väl har en plattform respekteras du. (Kvinna)

Ingen erfarenhet av att vara förtroendevald utanför Åland men jag tror att fördelen att vara förtroendevald i kommunen är närheten till väljarna, de når oss lätt och vi når dem lätt. Kommunerna är också så små så organisationen blir inte komplex och det är lätt att få tag på och träffa personal och tjänstemän när man vill ha mera fakta i någon fråga. (Kvinna)

Ja, det är lättare att faktiskt påverka, men man måste engagera sig då. (Man)

Lätt att bli invald genom släkt och kontaktnät i brist på kompetens. (Man)

Du kan påverka din egen vardag och den service vi alla åtnjuter. (Man)

Ja, det finns fantastiska möjligheter att göra ett bra samhälle ännu bättre! (Kvinna)

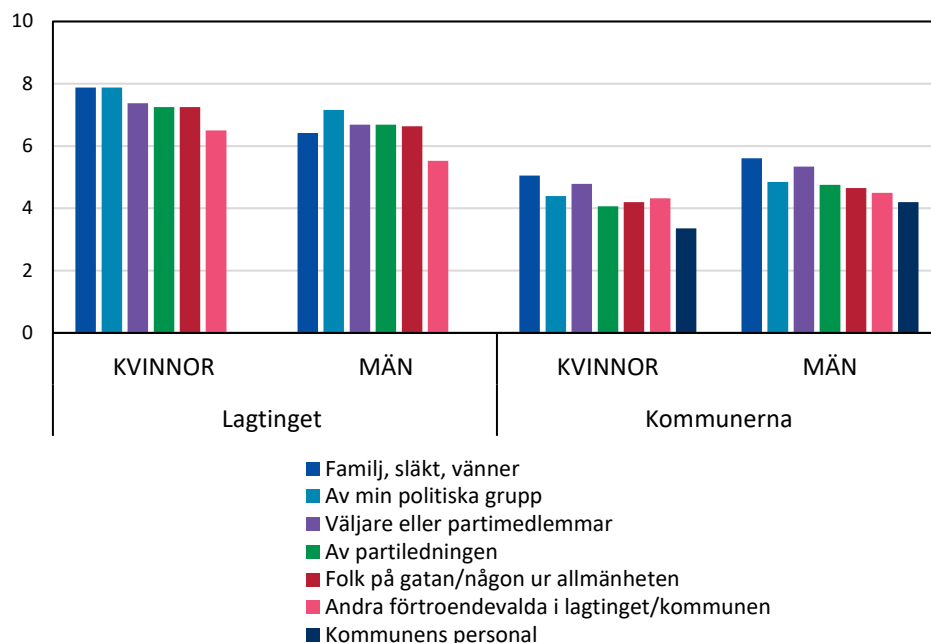
Närheten till väljarna är en klar fördel, då småskaligheten ger större möjlighet att öga mot öga i vardagen få ta del av väljarnas åsikter och frågor, i stället för att bara kommunicera via media på annonserade möten. (Kvinna)

De förtroendevalda fick även en fråga om hur ofta de får uppskattande kommentarer rörande sitt arbete från olika grupper. Skalan gick från 0 = Aldrig till 10 = Mycket ofta. Förtroendevalda i kommunerna fick även en fråga om uppskattning från kommunens personal.

Ur svaren framgår att politiker på Åland får uppskattning i första hand av familj, släkt och vänner, den egna politiska gruppen och väljare. Lagtingspolitiker/ministrar får också uppskattning av sina partiledningen och 'folk på gatan', allmänheten.

Mest uppskattande kommentarer får kvinnor som är lagtingsledamöter/ministrar och minst uppskattande kommentarer får kvinnor som är kommunalpolitiker.

Figur 18. "Hur ofta får du uppskattande kommentarer för ditt arbete från olika grupper?" Efter kön och förtroendeuppdrag, medelvärde på en skala från 0 = aldrig, 10 = mycket ofta. Se not*

Källa: ÅSUB

* Lagting/ministrar N = 8 kvinnor, 19 män; Förtroendevalda i kommunen N = 91-95 kvinnor, 97-105 män

Våra närmare analyser indikerar att de kommunala förtroendevalda som har upplevt kränkande kommentarer i sociala medier eller i vardagslivet, oftare även rapporterar om uppskattande kommentarer. Sambandet är dock relativt svagt och finns endast i svarsmaterialet för kommunerna²⁷.

Nästa val – och hemarbetet?

Av de 27 lagtingsledamöter/ministrar som deltagit i undersökningen planerar 67 procent att ställa upp i nästa lagtingsvalet.

I inkommande kommunalval ställer 37 procent av nuvarande förtroendevalda i kommunerna upp, en jämn fördelning mellan kvinnor och män. Över 40 procent av de förtroendevalda i kommunerna som deltagit i undersökningen har ännu inte bestämt sig om de ställer upp i nästa kommunalval.

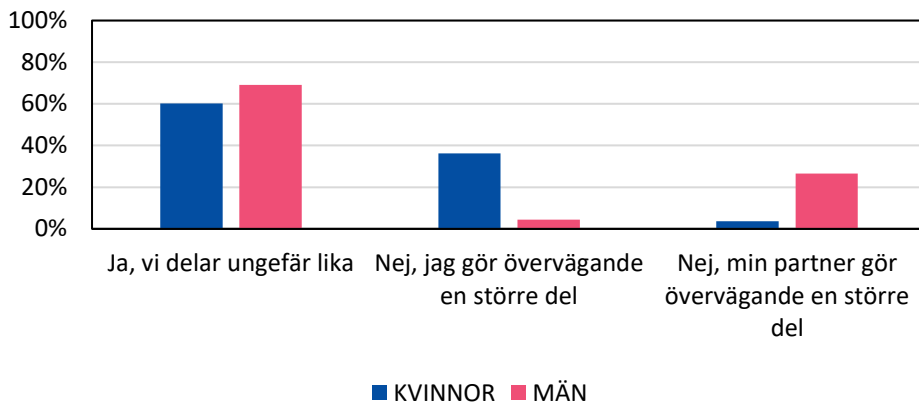
Av kommunalpolitikerna svarar 18 procent *Ja* på frågan om de ställer upp i nästa lagtingsval. Uppmuntrande kommentarer har även ett samband med de svarandes intresse för att ställa upp i nästa val. I ju högre grad de kommunala förtroendevalda har upplevt uppmuntrande kommentarer, desto mer sannolikt är det att personen ställer upp i nästa val. Resultatet var signifikant i svarsmaterialet för kommunerna²⁸.

Vi ställde också en fråga om det oavlönade hem- och omsorgsarbetet. 17 procent av de svarande bor ensamma. De ingår därför inte i följande figur, där vi presenterar hur den oavlönade hem- och omsorgsarbetet fördelas i hushåll där det finns åtminstone en förtroendevald och minst två vuxna. Resultatet presenteras enbart som andel efter kön.

²⁷ Pearsons korrelation $r(\text{sociala medier}) = .28, p < .001$; $r(\text{vanligt liv}) = .25, p < .001$.

²⁸ Spearmans korrelation $r(\text{kommunval}) = .43, p < .001$; $r(\text{lagtingsval}) = .40, p < .001$. (svarsalternativen ja/nej)

Figur 19. "Delar du och din partner på det oavlönade hem- och omsorgsarbetet?"
 Andel efter kön, hushåll med flera vuxna. N = 83 kvinnor, 113 män.

Källa: ÅSUB

Ur figuren framgår att 60 procent av kvinnorna och 69 procent av männen som svarat på enkäten uppger att man delar ungefär lika. 36 procent av kvinnorna som är förtroendevalda gör mer av det oavlönade hem- och omsorgsarbetet. 27 procent av förtroendevalda män har en partner som gör större delen.

Övriga synpunkter på den politiska vardagen och jämställdhet

I undersökningen gavs en möjlighet att kommentera undersökningens tema: *Har du övriga synpunkter på din politiska vardag och/eller jämställdheten i politiken?* Det inkom 71 kommentarer, som grupperats utifrån olika teman. Här har en något större andel svar från kvinnor, då 34 procent har svarat mot 27 procent av männen.

En del svarande ser inga problem med jämställdheten, speciellt inte i kommunerna, och flera lyfter att kvotering inte är rätt väg att gå för att få fler kvinnor in i politiken.

Kvinnor och män fullständigt jämlika i politiken. (Man)

Jag tycker inte det finns några problem med jämställdheten. Det ska inte vara krav på en viss procent av olika kön. Det kan, åtminstone i en liten kommun, vara svårt att få folk som ställer upp. Jag tror att kvinnor känner alltför stor press och stress att vara tvungna att vara med överallt. (Kvinna)

Jämställdheten är extremt väl utvecklad och uppnådd i Ålands politiska liv. Under 20 år nu har dock kvinnor haft de tyngsta politiska posterna i landskapspolitiken och i staden. Trots det så röstar ålänningarna (kvinnor och män) in flera män än kvinnor i lagting och fullmäktigen. (Man)

Vi har jämställda förutsättningar. Allteftersom tiden lider kommer vi se en utveckling där det blir en majoritet av kvinnor i lagtinget eftersom det är kvinnorna som är överrepresenterade när det gäller högre utbildning. (Man)

Jämställdhet borde vara en självklarhet i politiken, precis som i allt annat. Därmed inte sagt att kvinnor p.g.a. sitt kön ska ha någon gräddfil till vare sej politiska, eller andra uppdrag. Kvalifikationer, inte kön, bör vara det avgörande. (Kvinna)

Kvotering behövdes för 40 år sedan. Idag behövs det inte. Låt bästa kandidat få posten. (Man)

Andra svarande anser att det behövs mer fakta, ökad kompetens och mindre tyckande för att stärka kvinnors delaktighet och jämställdhet i politiken. Många lyfter att det är en lång väg att gå innan målet är nått. En del svarande ger konkreta råd som fadderskap,

stöd samt avlastning med hem- och omsorgsarbete. Andra lyfter utmaningar med lokalpolitiken som sådan.

Debattklimatet är inte bra, och eftersom detta är min första mandatperiod har jag inget att komma med enligt vissa. Jag skulle önska att man kunde ha ett system med faddrar eller något så att det skulle vara lättare att hitta sin plats i diskussionen.
(Kvinna)

Åland har lång väg att gå när det gäller jämställdhet. Trots att vi har flera framträdande kvinnliga politiker så är representationen i lagtinget på skamnivå. Men de flesta politiska partier verkar inte ha något bekymmer om det. Tyvärr.
(Kvinna)

Det som skulle klassas som "trakasserier" i arbetslivet verkar vara praxis inom politiken. (Man)

Den åländska närdemokratin är en stor myt. Egentligen är det fråga om extrema patriarkala strukturer som bidrar till politisk konservatism och svågerpolitik.
(Kvinna)

Det känns som om vi går delvis bakåt när det gäller jämställdheten. Den ifrågasätts på ibland ett obehagligt sätt. Fast vi är långt ifrån jämställda upplever många män att jämställdheten har gått för långt. (Kvinna)

Det vore önskvärt att fler kvinnor ställer upp i val. Varje val försöker jag/vi att förmå fler kvinnor att ställa upp men det är svårt att nå upp till 50/50. Vad det beror på har väl ingen direkt något svar på. (Man)

Det är svårt för yngre kvinnor, liksom det var för mig när jag var ny i kommunpolitiken. Nu bryr jag mig inte lika mycket längre om härskartekniker, och jag har blivit bättre på att ge tillbaka. Det underlättar att ha ett förhållande där mannen ställer upp för familjen men också som stöttepelare då det blåser hårt i toppen. (Kvinna)

Den åländska politiken behöver bli mer jämställd - det är nog de flesta överens om, men för mig som kvinna är det svårt att motivera för andra kvinnor varför de ska ställa upp om de är tveksamma. [...]. Jag vill heller inte bli tillfrågad om att vara med i någon styrelse, förening, politisk grupp eller kommitté utgående från mitt kön, jag vill vara med för att jag är jag och för att det anses att jag kan tillföra något i just det sammanhanget. För att locka nya kvinnor till politiken så behövs en tydlig retorisk förändring där debattklimatet riktar in sig mera på sak än person. Vill dock påpeka att det finns många duktiga politiker som håller sig undan alla former av fulheter, men det är de som behärskar härskartekniker och andra fula knep som syns...tyvärr. (Kvinna)

Jämställdhet i politiken uppnås inte, så länge kvinnor röstar på män, och inte på andra kvinnor. (Kvinna)

Det är ett växande problem att feminism förväxlas med jämställdhet. (Man)

Saknar ett ärligt bollplank, som stöttar i både med- och motgångar. Som det är nu så är det mycket fasad, med ett hårt yttre. (Kvinna)

Vi behöver uppmuntra fler kvinnor att ställa upp och fler kvinnor att bli gruppordförande och uttala sig på mötena. (Kvinna)

En kategori berör vad politik handlar om.

Det är för många som tror att kommunalpolitiken bara handlar om pengar - det handlar om att ge god service till de som bor i våra kommuner. (Kvinna)

Att vara lyhörd. Att stå för sina åsikter fullt ut. Att fullfölja det man påbörjat. (Kvinna)

En reflektion är att det är MYCKET önskvärt att samtliga politiker lär sig lyssna mer på varandra och börjar tänka längre än näsan räcker, i sin jakt på röster i nästa val. Detta är påtagligt speciellt inom lagtinget, där det tas beslut utan ens en riktig konsekvensbedömning nuförtiden. Då blir det som det blir, vilket är tur, för då har vi ju material till revyerna i alla fall. Å andra sidan så får folket de politiker de röstar in, men det är banne mig dags att tänka efter före nu. (Man)

Beträffande jämställdhet, så finns det områden där det kunde vara bättre, men också områden där pendeln slagit över för mycket. Vi borde överlag förstå att alla behövs och att man inte måste gilla varandra för det, men att man måste respektera varandra för att kunna ta bra beslut för sitt samhälles bästa. (Man)

Jag har fördelen att arbeta i ett organ där vi behandlar varandra med respekt och hänsynsfullt fast vi har olika åsikter ibland. Jag är lite nyfiken på att ställa upp i lagtingsval någon gång i livet men väntar med spänning för att se om det politiska klimatet kommer att hårdna ytterligare eller om man kan börja tilltala och behandla varandra respektfullt. Jag är intresserad att göra Åland bättre och inte lägga energi på tjuvnyp och dryga kommentarer till andra. (Kvinna)

Tycker överlag att vissa inom politiken borde lyssna på sina partimedlemmar och föra diskussioner istället för att alltid ha en egen agenda. (Man)

Det är spännande och inspirerande samtidigt som det är utmanande. (Man)

Några kommenterar berör utmaningarna i små kommuner.

Pga av parti/blockpolitik har minoriteten ingen påverkansmöjlighet i en liten kommun. (Kvinna)

Hos oss måste alla ställa upp för att det skall bli något. Vi försöker få alla med, speciellt ungdomar och nyinflyttade. (Man)

I mindre kommuner lever patriarkala strukturer kvar och man jobbar inte aktivt för att bryta det heller. (Kvinna)

I en liten kommun är det viktigare med kompetens än jämställdhet! (Kvinna)

4. Jämförande analys

I den här översikten har vi beskrivit den politiska vardagen för kvinnor och män som är politiker på Åland våren 2023 på lagtings- och regeringsnivå samt på kommunalnivå i

fullmäktige och styrelser. I det här avsnittet jämför vi kort resultaten med andra undersökningar²⁹.

På Åland i stort har kvinnor och män samma möjlighet att rösta och ställa upp i val, men fördelningen av makt och inflytande är inte helt jämn. Åland har färre invalda kvinnor i lagstiftande församling än omkringliggande regioner³⁰.

Varför är det så låg representation av kvinnor som politiker på Åland? En svarande formulerar sig så här:

Min uppfattning är att vår arbetsplats (lagtinget) är jämställd på det sättet att män och kvinnor har samma möjligheter. Att det sedan finns flera män än kvinnor är ju väljarnas "fel". (Man)

Kvinnor och politik på Åland – en historisk återblick

Det politiska språket, arbetsmetoderna, tillvägagångssättet och förhandlingsmönstret grundlades av män, och den politiska kulturen har införlivats med hur medborgarna uppfattar att det fungerar eller "skall vara"³¹. Kvinnan definierades ännu för 100 år sedan genom sin roll i förhållande till någon man – som "dotter", "syster", "maka". Det var avvikande att kvinnan steg ut i offentligheten. Den gifta kvinnan blev myndig så sent som 1929³².

Under självstyrelsens första 60 år var det i allmänhet ingen eller högst två kvinnor i lagtinget. Under de senaste tjugo åren har andelen närmast sig en tredjedel.

Vad gäller kvinnor inom kommunalpolitiken på Åland är utvecklingen liknande som i landstinget/lagtinget, men mer positiv utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Kvinnorna var ännu på 1960-talet under fem procent³³. Från 1995 framåt har procenten stabiliserats på runt 37 procent. Andelen har ännu inte nått över 40 procent på Åland som helhet.

I avhandlingen *Kvinnor och politik på Åland* (1998) intervjuades samtliga nio kvinnor i lagting och landskapsstyrelse. Undersökningen lyfte frågan: *Varför är kvinnor underrepresenterade i politiken på Åland, fastän de formella hindren är undanröjda sedan länge?* Enligt skribenten beror det på många samverkande faktorer, som en homogen social struktur, traditionellt konservativ politik, frånvaro av olika konfliktdimensioner och småskaligheten. En av de intervjuade politikerna konstaterade att det bryter mot traditionen om man låter en kvinna representera en åländsk region. Det krävs mycket innan man ger henne ett sådant förtroende³⁴. De intervjuade kvinnorna trodde på en politisk jämställdhet, fastän 'det kan ta lite tid'. Vad har skett på 25 år?

Åland idag – fortsatt ojämlikt politiskt inflytande

Åland har drygt 30 300 invånare och ett litet kvinnoöverskott³⁵. I mars 2023, då undersökningen genomförs, sitter sju kvinnor och 23 män i det åländska lagtinget. Kvinnors representation i lagtinget är under en fjärdedel.

²⁹ Kvinnor och politik på Åland (1998), riksdagsundersökningarna i Sverige (2016-17) och Finland (2018) samt undersökningen om kommunala förtroendevalda i Finland 2022.

³⁰ Nordic Gender Equality in Figures 2021 samt aktuell nationell statistik

³¹ Svahnström, P (1998) Kvinnor och politik på Åland

³² Äktenskapslag 234/1929

³³ Häggblom Kenth (2021) Ålänningarnas politiska deltagande i antologin *Styr ålänningarna sitt öde? Demokratiperspektiv på Åland*, red. Spiliopoulou Åkermark, Sia (s 169).

³⁴ Svahnström, P (1998) Kvinnor och politik på Åland

³⁵ ÅSUB Webbpublikation (2023). Invånarantalet 31.12.2022.

7 av 30

lagtingsledamöter i mars 2023 är kvinnor

Av de sammanlagt 37 direkt invalda åländska kvinnorna i lagtingspolitikens 100-åriga historia har fjorton suttit fyra eller fler mandatperioder. Röster på kvinnor tenderar att koncentreras till vissa starka kandidater³⁶. I en artikel om ålänningarnas politiska deltagande konstaterar ÅSUBs statistikchef Kenth Häggblom att det är en envis kontrast mellan kvinnors högre valdeltagande och den betydande majoriteten av män som blir invalda³⁷.

Åland har en segregerad arbetsmarknad, och den påverkar det politiska arbetet som referensram för personer och grupper. Det politiska arbetet förutsätter i allmänhet flexibilitet och möjlighet att delta i möten på olika tider.

Den överlägset största yrkesgruppen bland kvinnor på Åland är närvårdare/hemvårdare – närmare 1 000 personer jobbar med dessa uppgifter. För männen finns det inte på samma sätt en dominerande yrkesgrupp, men byggnadsarbetare är ändå den klart största yrkesgruppen med drygt 400 personer³⁸.

Yrken som befäl och arbetsledare liksom olika slag av specialister kommer högre upp i listan över vanliga yrken för män än för kvinnor. Dessa yrken kan ofta innebära och ge erfarenhet av ledarskap, nätverk och synlighet.

Män leder 75 procent av de åländska kommunstyrelserna.

Goda påverkansmöjligheter som politiker, men högre krav på kvinnor

Lagtinget uppfattas som en jämställd arbetsplats utifrån möjligheten att påverka. Både kvinnor och män i lagting och kommuner uttalar sig ofta och upplever att de har goda möjligheter att påverka sin egen grupps ståndpunkter. Förtroendevalda kvinnor i kommunpolitiken har angett ett något lägre värde vad gäller påverkansmöjligheter.

När det kommer till förväntningar finns en märkbar könsskillnad i det att kvinnor i större utsträckning upplever att det ställs höga krav på dem. Även männen som är lagtingspolitiker upplever en hög kravnivå. Kvinnor oroar sig i högre grad för att begå misstag. Bland undersökningens kommentarer syns kvinnors upplevelse att de behöver

³⁶ Häggblom Kenth (2021). Ålänningarnas politiska deltagande i antologin *Styr ålänningarna sitt öde? Demokratiperspektiv på Åland*, red. Spiliopoulou Åkermark, Sia (s 169).

³⁷ Häggblom Kenth (2021) Ålänningarnas politiska deltagande i antologin i *Styr ålänningarna sitt öde?* (s 171)

³⁸ ÅSUB Översikt och indikatorer 2022:8, Skillnader i inkomster mellan kvinnor och män

prestera och ha högre kompetens för att duga. Någon formulerar det som att om en kvinna sköter sitt uppdrag med vänstra handen skulle det aldrig accepteras.

Samhällsutvecklingen har ur ett historiskt perspektiv medfört att männens traditionella försörjaransvar har minskat, när kvinnor har en egen försörjningsförmåga. Många kvinnor tar/har ett huvudansvar för hem och familj som familjens samordnare och centrala kontaktperson. För de kvinnorna kan ett politiskt engagemang ses som ett tredje arbete³⁹. Livssituation, yrkesval, utbildning, arbete, kontaktnät, hemarbete och omsorgsarbete påverkar vad man kan sätta sin energi på. Det verkar ha skett en förändring mot ökad balans mellan könen vad gäller hem- och omsorgsarbete, men 36 procent av förtroendevalda kvinnor utför mer. Uppbackning av en partner eller andra närstående påverkar kvinnors politiska engagemang positivt, men fortfarande har kvinnor i lagtinget/regeringen större utmaningar med att förena politikeruppdraget med familjeliv.

Erfarenhet av maktmanipulation, kränkningar och sexism – hur hantera det?

Det är inte självklart att märka när man blir utsatt för kränkande bemötande. För att se mönstren och märka hur sådana kränkningar kan ta sig uttryck behövs en viss medvetenhet. Då kan man lättare hantera osakligheterna⁴⁰.

Att inte få äran för sin egen idé eller sitt initiativ är den kränkande behandling som flest åländska politiker har upplevt, liksom att bli avbrutna under ett möte.

Många i den svenska undersökningen såg härskarteknikerna som en del av det politiska spelet. När de ses som en naturlig del av politiken blir det oundvikligt att de förekommer och att flera utsätts⁴¹. Suckar och andra nedvärderande kommentarer är tydliga exempel på en härskarteknik med målsättningen att markera att den utsatta inte är värd att lyssna på. Flera av respondenterna i den svenska undersökningen antydde att nedlåtande och förlöjligande beteende var vanligare gentemot politiska motståndare som var kvinnor.

De svenska riksdagskvinnorna hanterade härskarteknikerna med att vara pålästa och hänvisa till fakta. De undvek också att använda typiskt feminina attribut⁴² för att bli tagna på allvar. Flera kvinnor hade anammat ett förhållningssätt att inte ta åt sig och inte låta sig hindras⁴³.

Upplevd sexism – att kön värderas olika och att man som hörande till en visst kön förväntas vara på ett visst sätt – kan ge upphov till känslor av värdelöshet, självcensur, undvikandestrategier och försämrad hälsa enligt Europarådet⁴⁴. På Åland förekommer sexistiska skämt sällan i politiken enligt vad de svarande uppgett, liksom i Sverige. I Finland förekommer de oftare och mer bland män⁴⁵.

Sociala medier är dock en arena för sexism i alla undersökningarna. Kränkande kommentarer, hot och hat är vanligt förekommande.

³⁹ Svahnström, P, 1998). Kvinnor och politik på Åland.

⁴⁰ Kjonnsforskning. Hvor-aktuelle-er-hersketeknikkene-i-dag?

⁴¹ Sveriges riksdag (2017). Riksdagsledamöters erfarenheter och upplevelser av jämställdheten i riksdagen – en intervjustudie.

⁴² Till feminina attribut räknas långt hår, kjol/klänning, handväska, färgval, mm

⁴³ Sveriges riksdag (2016). Jämställdheten i riksdagen – en enkätstudie.

⁴⁴ Europarådet. Sexism: Observera. Konstatera. Förhindra.

⁴⁵ Skalan i den finländska undersökningen gick från 1 till 5, (Värden: Män 2,3 och kvinnor 2,1).

Sociala medier är fruktansvärt gentemot kvinnor. En högljudd grupp män som verkar ogilla allt vad kvinnliga politiker heter. Det värsta är att "vettiga" män tiger still när hatdrevet går, det är alltid kvinnor som måste försvara kvinnor. Också horribelt att se så många likes på inlägg om feministhoror, odugliga kvinnor, mm. (Kvinna)

På Åland är vissa kvinnor som är lagtingsledamöter/ministrar utsatta i mycket högre grad jämfört med andra kvinnor och andra politiska grupper. Av de finländska riksdagsledamöter svarade över 70 procent att de hade tagit emot direkta hot. Könet spelade ingen roll i detta avseende, medan det i Sverige drabbat fler kvinnor.

Ungefär var fjärde finländsk kommunpolitiker hade personligen upplevt trakasserier och/eller hot 2020. Det omfattade både osakligt bemötande i media, muntliga hot samt hot i sociala media, via brev, e-post eller SMS. Orsakerna var enligt de förtroendevaldas egen bedömning på grund av beslut de varit med om att fatta, deras egen person eller relationer⁴⁶.

Massmediernas roll

Massmedierna spelar roll i att bygga upp och/eller vinkla riksdagsledamöternas offentliga expertroller. Medierna utövar makt då de väljer vilka frågor som diskuteras, vilka som får komma till tals och hur de olika könen ges synlighet inom olika politikområdena⁴⁷. Politiker upplever att det är svårt att få sin röst hörd i media för långsiktigt lagstiftningsarbete som går framåt med små steg.

Media fokuserar inte på vad vi gör för jobb. Om man är en ledamot som inte har skandaler och strider är man osynlig i media. Det är trist. Är inte med för att strida och ha personliga vendettor men det verkar vara endast det som belönas i media. (Kvinna)

Kommentarerna kring massmedierna var talrika om hur politik syns och hur opinion påverkas.

Ålands Agenda för jämställdhet

I *Agenda för jämställdhet 2019–2030* formulerades sex strategiska delmål, som styr landskapsregeringen arbete. Den här undersökningen har något tangerat målet att kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att forma villkoren för beslutsfattandet och målet att kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet utan sexuella trakasserier och kränkningar⁴⁸.

Vi kan konstatera att kvinnor och män har samma möjligheter men inte samma inflytande eller makt att som politiker påverka och bidra till samhällsutvecklingen, dels på grund av underrepresentation, dels på grund av de villkor som lyfts i denna undersökning.

Undersökningen visar att kränkningar ofta kan drabba kvinnor som är synliga politiker i högre grad än män. Målet med kvinnors och mäns lika rätt till integritet utan sexuella trakasserier och kränkningar behöver uppmärksammas i den politiska vardagen på Åland.

Vad gäller härskarteknikerna som negativ maktutövning finns det också så kallade motstrategier, hur man försvarar sig eller andra och ifrågasätter beteendet. Det finns

⁴⁶ Kuntaliitto (2022). Murrosajan kuntapäätäjät. Acta nro 282.

⁴⁷ Riksdagens kanslis publikation 3/2019. Jämställdheten i riksdagen.

⁴⁸ Ålands landskapsregering (2019). Agenda för jämställdhet.

metoder för hur man skapar mer konstruktiva och tillåtande miljöer⁴⁹. Att prata och synliggöra destruktiva beteenden är ett sätt att "sätta katten på bordet" och motverka att maktspelet tar fäste. Ett enkelt sätt är att fråga: *Hur menar du nu? Varför säger du så?* Också när det gäller sexism gäller det att lära sig observera, konstatera och förhindra.

Läget på Åland – och några inspel från våra grannländer

Ur ÅSUBs aktuella Tillitsstudie från 2022 framgår att intresset för politik generellt är svalare på Åland än i Finland och Sverige (51 procent ganska eller mycket intresserade på Åland mot 63 och 64 procent i de nämnda länderna). Männerna är mer intresserade, men skillnaden är inte längre signifikant. Intresset för politik ökar med stigande ålder och utbildningsnivå. Den som varit arbetslös hade ett lägre politiskt intresse⁵⁰.

Fler kvinnor i politiken ger fler förebilder (individen ser det som ett reellt alternativ att engagera sig politiskt), fler kvinnor genom könskvotering (strukturell förändring) ger politisk erfarenhet åt flera och lär ut hur det är att föra politik.

Med flera kvinnor i politiken tror jag vi får ett bättre samhälle. Det är tråkigt att så många kvinnor inte kan/vill ställa upp, då de inte har stöd från sin partner. Och det faktum att så få kvinnor vill ställa upp, vad kan vi göra åt det? Ska vi ändra på kvinnorna eller på politiken? (Kvinna)

I den svenska undersökningen synliggjordes skillnaden mellan unga kvinnor som politiker och unga män: *"Unga kvinnor är den grupp som känner störst krav, mest oro och oftast upplever sig bli utsatt för kränkande behandling både av kollegor och på sociala medier medan gruppen unga män i flera frågor sticker ut åt andra hållet genom att vara den grupp som känner minst krav och mest sällan utsätts för kränkande behandling"*⁵¹. Man kan behöva träna sin politiska självkänsla. Bättre mötes- och arbetstider, politisk självförtroendeträning, utbildning i jämställdhetsfrågor och informationsspridning främjar olika underrepresenterade gruppers deltagande i samhällsbygget⁵². Mentorskap och fadderskap för nya förtroendevalda ger en djupare förståelse för uppdraget.

Eftersom jämställdhet mellan kvinnor och män skapas där beslut fattas, resurser fördelas och normer skapas, behöver jämställdhetsperspektivet finnas med i vardagen och i det dagliga arbetet i politiken.

Jämställdheten skiljer sig markant mellan partierna. Det går direkt att utläsa vilka poster som tillsätts och hur deras kandidatlistor ser ut ... Det finns partier med starka klickbildningar som roffar åt sig allt och blockerar därmed både förnyring och jämställdhet. (Kvinna)

I ÅSUBs Tillitsstudie 2022 konstateras att tillit är grundläggande för ett fungerande demokratiskt samhälle som är beroende av att kritiska medborgare är delaktiga i samhället genom aktiviteter och politik⁵³. I studien hade 20–30 procent av de svarande mycket eller ganska stort förtroende för de åländska kommunalpolitikerna, och förtroendet hade ökat något för lagtinget och regeringen på Åland jämfört med studien från 2018. De goda påverkansmöjligheterna politikerna har behöver också förmedlas.

⁴⁹ Metodbanken. Härskartekniker, motstrategier och bekräftartekniker

⁵⁰ ÅSUB Rapport 2022:6. Tillitsstudie för Åland 2022

⁵¹ Sveriges riksdag (2017). Riksdagsledamöters erfarenheter och upplevelser av jämställdheten i riksdagen – en intervjustudie.

⁵² Svahnström, P (1998), Kvinnor och politik på Åland.

⁵³ ÅSUB rapport 2022:6. Tillitsstudie för Åland 2022.

Mera öppenhet i politiken skulle, enligt min åsikt, minska utrymmet för allmänhetens spekulationer, vilka ofta obemötta får spridas som ogrundade "sanningar", som i sin tur minskar väljarnas förtroende för politikerna. (Kvinna)

Genom jämställdhetslagen infördes kvotering i olika organ. Enligt en tidigare undersökning kändes det lättare för många kvinnor att inte behöva konkurrera med männen om platserna, när det fanns givna platser för kvinnor. Det var ett bra första steg för kvinnorna att komma in i politiken⁵⁴. Kvotering är annars något som åländska politiker har åsikter om.

Jag är av den åsikten att alla människor oberoende av yttre faktorer skall ges samma möjligheter, att försöka styra utfallet är något helt annat än jämställdhet. Kvotering eller påverkansarbete i syfte att styra utfall till förmån för en viss grupp gynnar ingen i det långa loppet, särskilt inte gruppen man påstår sig värna, enligt mitt sätt att se det. (Man)

Jag hoppas att kandidatlistorna i kommande val blir mer jämställda och att de som blir invalda ska ses som demokratiskt invalda personer oavsett kön och ålder. (Man)

Jämställdhet borde vara en självklarhet i politiken, precis som i allt annat. Därmed inte sagt att kvinnor p.g.a. sitt kön ska ha någon gräddfil till vare sej politiska, eller andra uppdrag. Kvalifikationerna, inte kön, bör vara det avgörande. (Kvinna)

Jämställdheten i samhället är viktig, men jag tycker inte att det är en god väg att gå med kvoteringar/bonusar för att få t.ex. listorna till lagtingsvalet 50/50. Väljarna väljer mellan de kandidater som ställer upp och det är allas rättighet/skyldighet att delta i det demokratiska arbetet. Finns inte viljan/intresset hos en del av befolkningen är det moraliskt fel att syssla med positiv särbehandling. (Man)

En svensk studie över valstatistik under drygt 30 år (1982–2014) i 290 svenska kommuner visade hur varvade partilistor, så kallad frivillig kvotering, ökade kompetensen bland de manliga representanterna där kvinnors närvaro ökade mest. Mindre kompetenta män ersattes av mer kompetenta män. Kvinnliga politikernas kompetensnivå var dock oförändrad efter införandet av varvade listor. Forskarna analyserar resultatet som att mediokra manliga ledare inte väljer kvinnor (eller kompetenta män) på grund av rädsla för sina egna politiska karriärer. Men när andelen kvinnor ökar på grund av tryck utifrån skiftar mediokra ledare fokus från att rädda sin egen karriär till att öka möjligheten att vinna val genom att höja kompetensen bland manliga politiker⁵⁵.

Vad minskar intresset för att ställa upp i val?

Utifrån undersökningen i Finland om kommunpolitiker i mindre kommuner var det privatlivet som kom högst, sedan kommunens ekonomi, trakasserier mot förtroendevalda och kommunens kultur för beslutsfattande. Kvinnorna gav de olika alternativen högre värde än män, och trakasserier fick andra platsen som orsak till att man inte vill ställa upp⁵⁶.

⁵⁴ Svahnström, P (1998), Kvinnor och politik på Åland.

⁵⁵ Jämställdhetsmyndigheten 2019:2. Kvinnor har det tuffare än män i politiken. (s 10)

⁵⁶ Kuntaliitto (2022). Murrosajan kuntapäätäjät. Acta nro 282.

Enligt svenska Jämställdhetsmyndighetens analys hoppar kvinnor generellt sett av sina politiska uppdrag i större utsträckning än män. Det är enligt rapporten en indikator på att kvinnor har det tuffare som politiker⁵⁷.

Av Ålands samtliga direkt invalda kvinnor i lagtinget mellan 1922 och 2015 har 27 procent suttit bara en mandatperiod⁵⁸. (Vid det senaste valet 2019 invaldes fyra nya kvinnor som lagtingsledamöter, vilka inte ingår i uträkningen.)

Om hot och kränkningar riktar sig mot politiker i deras utövning kan det undergräva demokratin både på kort och lång sikt, konstateras i den finländska undersökningen om kommunala beslutsfattare⁵⁹. Ur svenska intervjuundersökningen framgår att så redan sker: flera riksdagsledamöter hade valt att inte engagera sig i vissa frågor eftersom de vet att dessa genererar många hårda och kränkande kommentarer. Den här formen av själv censur är problematisk. Risken är att det demokratiska samtalet begränsas till ett visst innehåll och att förtroendevalda begränsas i sitt uppdrag⁶⁰.

Behov av fördjupad kunskap

Den här översikten *Förtroendevalda, jämställdhet och den politiska vardagen på Åland våren 2023* och det nordiska bakgrundsmaterialet överensstämmer med den sammanfattande avslutningen som Jämställdhetsmyndigheten i Sverige gör i sin analys av kvinnor inom politiken. Citat nedan:

”Processer av återkommande mikrohändelser så som hårdare krav, sexualiserade hot och kommentarer, härskartekniker och sämre förutsättningar i det politiska arbetet i stort kan på sikt få allvarliga konsekvenser både för individen och på samhällsnivå. Ett litet mått av vardaglig diskriminering – ojämställda villkor – kan på så vis få stora konsekvenser för utfallet av (o)jämställdhet inom politiken och i samhället i stort.”

Den här undersökningen är en första kartläggning som omfattar alla åländska förtroendevalda i lagting, landskapsregering, kommunfullmäktige och kommunstyrelser och ger en översikt över läget på Åland våren 2023. Ämnet visar att vi inte har alla svar som gäller Åland, vare sig varför kvinnor blir politiker, fortsätter ställa upp i val, väljer att avsluta sin politiska karriär eller inte alls vill engagera sig.

Det vore skäl att fråga kvinnorna specifikt om varför de inte är intresserade av politiken på Åland istället för att spekulera i varför det är så. Förslagsvis genom intervjuer inte bara med aktiva politiker utan med vanliga människor så att säga. Nu famlar vi i blindo och håller på med signalpolitik som inte kommer att ha någon effekt. (Man)

Det finns utrymme för fördjupade studier som inbegriper intervjuer.

⁵⁷ Jämställdhetsmyndigheten 2019:2. Kvinnor har det tuffare än män i politiken, Analys i korthet.

⁵⁸ ÅSUBs valstatistik samt egen sammanställning

⁵⁹ Kuntaliitto (2022). Murrosajan kuntapäätäjät. Acta nro 282.

⁶⁰ Sveriges riksdag (2017). Riksdagsledamöters erfarenheter och upplevelser av jämställdheten i riksdagen.

Referenser

Europarådet. *Sexism: Observera. Konstatera. Förhindra*, <https://human-rights-channel.coe.int/stop-sexism-sv.html> [hämtat 12.4.2023]

Hägglom, Kenth (2021). *Ålänningarnas politiska deltagande* i antologin *Styr ålänningarna sitt öde? Demokratiperspektiv på Åland*, red. Spiliopoulou Åkermark, Sia. Ålands fredsinstitut. <https://peace.ax/publ-publikation/>

Jämställdhetsmyndigheten 2019:2. *Kvinnor har det tuffare än män i politiken, Analys i korthet*.

Jämställdhetsmyndigheten. *Vad är jämställdhet?* [24.5.2023]

Kjonnforskning. *De fem härskarteknikerna*. <https://kjonnsforskning.no/nb/> [21.4.2023]

Kjonnforskning. *Hvor aktuelle er hersketeknikkene i dag?* <https://kjonnsforskning.no/nb/> [21.4.2023]

Kuntaliitto (2022). *Murrosajan kuntapäätäjät*. Acta nro 282.

Metodbanken. *Härskartekniker, motstrategier och bekräftartekniker*. <https://www.metodbanken.se/> [21.4.2023]

Nordic Gender Equality in Figures 2021. <https://www.norden.org/en/publication/nordic-gender-equality-figures-2021>

Näthattshjälpen. *Att se eller uppleva härskartekniker*, <https://nathattshjalpen.se/a/harskartekniker-makt/> [21.4.2023]

Riksdagen. *Kvinnor som riksdagsledamöter* <https://www.eduskunta.fi/SV/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/historia/110-ar-kvinnlig-rostratt/Sidor/kvinnor-som-riksdagsledamoter.aspx> [17.5.2023]

Riksdagens kanslis publikation 3/2019. *Kartläggning av jämställdheten i riksdagsarbetet, Enkät- och intervjustudie 2018*.

Svahnström, Petra (1998). *Kvinnor och politik på Åland*. Avhandling pro gradu i sociologi. Åbo Akademi.

Sveriges riksdag (2016). *Jämställdheten i riksdagen – en enkätstudie*.

Sveriges riksdag (2017). *Riksdagsledamöters erfarenheter och upplevelser av jämställdheten i riksdagen – en intervjustudie*

Ålands lagting. *Ledamöter per partigrupp*. <https://www.lagtinget.ax/ledamoter/partigrupp>.

Ålands landskapsregering (2019). *Agenda för jämställdhet 2019–2030*

Ålands landskapsregering (2023). *Betänkande från den parlamentariska kommittén med särskild inriktning på ökad jämställdhet i lagtinget*

ÅSUB Publikation (2021). *På tal om jämställdhet, - Åland 2021*.

ÅSUB Rapport 2022:6. *Tillitstudie för Åland 2022*.

ÅSUB Statistik 2019:7. *Lagtings- och kommunalvalet 2019 samt ÅSUBs valstatistik*

ÅSUB Webbpublikation (2023). *Invånarantalet 31.12.2022*.

ÅSUB Översikt och indikatorer 2022:8. *Skillnader i inkomster mellan kvinnor och män - En uppföljning av det jämställdhetspolitiska målet ekonomisk jämställdhet*.

Åktenskapslag 234/1929. <https://www.finlex.fi/sv/>

Enkäter och kvalitetsbilaga bifogas